

VA-rapport 2005:2 Nutek infonr. 060-2005

Lärare om företagsamhet

NUTEK

Verket för näringslivsutveckling

vetenskap & allmänhet

Förord

Intresse och engagemang för kunskap och vetenskap är den nödvändiga basen för det snabbt framväxande kunskapssamhället. Men ny kunskap blir inte aktiv utan fotfäste i människors tankar, idéer, känslor och handlingar. Den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet, VA, arbetar för att öka engagemanget för kunskap hos allmänheten, särskilt de unga. VA skall sträva efter att åstadkomma samtal som utgår från frågor som engagerar människor på deras egna arenor. För att utröna vad samtalens olika deltagare tycker genomför VA studier av hur allmänheten och olika samhällsgrupper ser på kunskap och kunskapsrelaterade frågor.

Nutek, Verket för näringslivsutveckling, genomför i samverkan med andra myndigheter och organisationer under åren 2005-2007 ett nationellt program för att främja entreprenörskap i främst grund- och gymnasieskolan samt högskolan. Ett starkare entreprenörskap förutsätter positiva attityder till entreprenörskap och företagande. Nuteks arbete på entreprenörskapsområdet ska bidra till att människor förverkligar sina idéer och startar eller driver företag.

Lärare är en grupp som har stort inflytande på barns och ungdomars attityder och beteenden. VA gjorde 2004 en undersökning av lärares attityder till och uppfattningar om vetenskap och forskning och har i år med stöd av och i samråd med Nutek genomfört en fördjupad studie med betoning på lärares attityder till och arbete för att utveckla elevers företagsamhet. Frågorna har utarbetats av VA och dess referensgrupp för opinionsundersökningar och studier, under ledning av prof Björn Fjæstad, i samråd med Nutek och fil dr Arne Modig vid Temo. VA har uppdragit åt Temo att genomföra 702 telefonintervjuer under maj – september 2005. Tekn dr Karin Hermansson, VA, har ansvarat för studiens genomförande. Resultatet av undersökningen presenteras i denna skrift **Lärare om företagsamhet** (VA-rapport 2005:2 / Nutek infonr. 060-2005).

Undersökningen får gärna citeras med angivande av VA som källa. Denna studie kan hämtas från www.v-a.se, där också övriga VA-studier finns tillgängliga samt från www.nutek.se.

Vår förhoppning är att dessa intresseväckande resultat skall ge vägledning och idéer till många insatser för att stärka dialogen och skapa ett brett engagemang för kunskap och företagsamhet.

Vetenskap & Allmänhet oktober 2005

Nutek oktober 2005

Camilla Modéer
Generalsekreterare

Kjell Jansson
Generaldirektör

Utgivare: Vetenskap & Allmänhet, VA
Box 5073, 102 42 Stockholm
Telefon: 08-791 29 00
Fax: 08-611 56 23
E-post: info@v-a.se
Webbplats: www.v-a.se

Innehåll

1.	SAMMANFATTNING	7
2.	INLEDNING	9
2.1	Målen med studien	9
2.2	Vad är ”entreprenörskap” och varför är det viktigt?	10
2.3	Entreprenörskap i skolan enligt NUTEK	11
2.4	Tidigare studier av företagsamhet i skolan	11
3.	RESULTAT OCH DISKUSSION	13
3.1	Målgruppen – de svarande	13
3.2	Begreppet Entreprenörskap	13
3.2.1	<i>Vad betyder begreppet och använder man det?</i>	13
3.2.2	<i>Intresset ökar</i>	15
3.3	Elevernas utveckling mot företagsamhet	17
3.3.1	<i>Utvecklas företagsamheten i skolan eller utanför?</i>	18
3.3.2	<i>Hjälpmedel och hinder för att utveckla företagsamheten</i>	19
3.4	Lärarens roll i skolan	21
3.4.1	<i>Ansvar för elevernas lärande</i>	22
3.4.2	<i>Undervisningsformer</i>	23
3.5	Omvärldskontakter	24
3.5.1	<i>Kontakt med forskare</i>	24
3.5.2	<i>Kontakt med näringslivet</i>	25
3.6	Förbereda för företagande	39
3.7	Lärarnas egen kompetensutveckling	30
3.8	Sammanfattning av reslutaten	31
4.	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	33
5.	LITTERATUR	34
BILAGA 1:	BAKGRUND – TIDIGARE STUDIER	35
	Sverige	35
	Norden	38
	Europa och USA	38
BILAGA 2:	MÅLGRUPPEN – DE SVARANDE	41

1. Sammanfattning

I denna nya studie undersöker vi hur man i skolorna arbetar med elevernas företagsamma förmågor. Studien genomförs inom ramen för Nuteks entreprenörskapsprogram.

Vetenskap & Allmänhet, VA, har tidigare genomfört en lärarundersökning inriktad på lärares attityder till vetenskap och forskning. VA har nu låtit Temo genomföra en intervjuundersökning av drygt 700 lärare, skolledare och lärarstudenter. Frågorna inriktades på hur lärare i skolan kan hjälpa sina elever att utveckla företagsamma, eller entreprenöriella, förmågor, såsom kreativitet, initiativförmåga, handlingskraft, ansvarstagande och självständighet.

Begreppet entreprenörskap visar sig för de allra flesta lärare, skolledare och lärarstudenter i första hand betyda något som har med företagande och egenföretagare att göra. Grundskollärare och lärarstudenter associerar ofta till byggbranschen. Associationer till kreativitet och nytänkande förekommer, men inte lika ofta och då främst bland skolledare och gymnasielärare.

Majoriteten av de svarande menar att intresset för entreprenörskap har ökat i skolan under den senaste fem- till tioårsperioden. Också antalet skolaktiviteter med sådan inriktning och antalet kontakter mellan skola och näringsliv upplevs av de flesta ha ökat. Hälften av gymnasielärarna och skolledarna uppger att begreppet entreprenörskap används som beteckning på någon pedagogisk aktivitet i skolan. I grundskolan används dock begreppet i liten utsträckning och grundskollärare anser också oftare att intresset och antalet aktiviteter vare sig har ökat eller minskat de senaste åren.

Läraryrollen är komplex och inrymmer många aspekter. En rad olika roller som en lärare kan ha i klassrummet bedöms som lika viktiga, t.ex. att lära eleverna att fungera socialt, att uppmuntra deras egna idéer och att förmedla kunskap. En stor majoritet, 70 respektive 85 procent, instämmer i båda påståendena "lärarna har ansvaret för elevernas lärande" och "eleverna ska själva ta ansvar för sitt lärande". Övántat många tycker dock inte alls att läraren har ansvar för elevernas lärande.

Nio av tio tycker att det är viktigt eller mycket viktigt att utveckla elevernas förmåga att ta egna initiativ, formulera problem och gå från idé till praktisk handling. Bara en fjärdedel anser dock att det främst är i skolan som eleverna tar initiativ och utvecklar sina idéer; majoriteten anser att det är på fritiden som detta främst sker.

De flesta uppger att de regelbundet i sin undervisning använder metoder som utvecklar elevernas företagsamma förmågor. Det största hindret för att i undervisningen inkludera sådana övningar upplevs vara brist på tid och resurser. Skolledare anser dock ofta att det inte finns några hinder alls för att inkludera den här sortens aktiviteter i undervisningen.

För att öka möjligheterna att stödja eleverna i deras utveckling mot företagsamhet uppger lärarna sig, utöver en ökad samverkan mellan skola och företag, behöva handledning och kompetensutveckling. Kompetensutveckling och vidareutbildning för lärare med inriktning på att utveckla elevers företagsamhet förekommer, men är relativt ovanligt.

En klar majoritet, cirka 70 procent, av skolledarna och gymnasielärarna tycker att det är viktigt eller mycket viktigt att i skolan förbereda eleverna för framtida företagande. Lärar-

studenter och grundskollärare är mer tveksamma till om detta verkligen är en uppgift att prioritera; bara fyra av tio av dessa anser det vara viktigt eller mycket viktigt.

En tredjedel av de svarande, framför allt skollära och gymnasielärare i naturvetenskap och teknik, har kontakter med forskare. Studiebesök förekommer ungefär lika ofta som att man själv får besök av forskare. Skolan har ibland också etablerade samarbeten med forskare.

Kontakter med näringslivet i form av företag, branschorganisationer och offentliga aktörer förekommer i väsentligt högre utsträckning än kontakter med forskare. Bara en femtedel har inga näringslivskontakter alls. Mest sådana kontakter har skollära, följt av gymnasielärare. Det vanligaste är studiebesök, men företagen besöker nästan lika ofta skolorna och ibland finns etablerade samarbeten. De flesta önskar att företagen vore mer aktiva i att ta kontakt med skolan, och att de fick göra fler studiebesök ute på företag eller andra organisationer.

Sammantaget tycks det behövas ett aktivare samtal om vad entreprenörskap är, stöd till lärare i olika former, utökad aktiv samverkan mellan skola och omvärld samt insatser på lärarutbildningen.

2. Inledning

År 2004 undersökte Vetenskap & Allmänhet lärares, skolledares och lärarstudenters attityder till vetenskap och forskare¹. En övergripande slutsats var att ”lärare är som högutbildat folk är mest” när det gäller attityder till forskning. De har en positiv inställning till den vetenskapliga och den tekniska utvecklingen, och ett högt förtroende för forskare. De tycker att det är viktigt att eleverna lär sig att söka kunskap och kritiskt granska källor. Samtidigt tycker de att forskning ofta är för abstrakt för att passa in i skolans arbetssätt och de upplever att avståndet till forskarvärlden är stort. Över hälften av lärarna uppgav dock att de har kontakt med forskare i sitt arbete, och fyra av tio lärare uppgav att deras elever använder externa kontakter (med t.ex. högskola eller företag) som en kunskapskälla.

Föreliggande undersökning är en uppföljning av 2004 års studie. Förutom att fördjupa frågorna om omvärldskontakter är syftet nu att undersöka hur man arbetar med några av läroplanens ”mjuka mål”. Vi har undersökt hur skolan arbetar med att stimulera elevers initiativförmåga, företagsamhet och kreativitet och hur lärarna uppmuntrar dem att bli självständiga och ta ansvar. Många av dessa egenskaper kan vi sammanfatta som entreprenöriella, eller företagsamma. Sådana förmågor är viktiga på många sätt, både för individen och för samhället i stort.

Intervjuerna genomfördes under för- och sensommaren 2005 av Temo på uppdrag av Vetenskap & Allmänhet. Studien är en del i Nuteks nationella entreprenörskapsprogram.

2.1 Målen med studien

Frågor som vi vill besvara i den här studien är:

- Hur ser lärare i grundskola och på gymnasiet på sådana egenskaper som företagsamhet, initiativförmåga, kreativitet, ansvarstagande och självständighet?
- Förknippar de ordet entreprenörskap med dessa förmågor?
- Hur arbetar de med att utveckla elevernas företagsamhet?
- Upplever de att det finns hinder för detta, och i så fall vilka?
- Hur ser lärare på sin roll i klassrummet?
- Hur arbetar de med att uppmuntra och stödja elever i deras utveckling mot att bli företagsamma och kreativa?
- Får lärarna själva stöd och möjlighet att utveckla och utbilda sig inom det här området?
- Vad har de för kontakter med omvärlden?
- Hur ser lärare på företagande?

Vi hoppas att studien ska ligga till grund för en fortsatt diskussion inom skolans värld om hur dessa frågor behandlas; hur vi kan uppmuntra ungdomars företagsamhet och deras lust att söka kunskap.

¹ VA-rapport 2004:4, Lärares syn på vetenskap. Se även bilaga 1.

2.2 Vad är "entreprenörskap" och varför är det viktigt?

Den här studien handlar om hur lärare arbetar med att utveckla ungdomars entreprenöriella förmågor, deras företagsamhet, i skolan. Många talar i dag om entreprenörskap, men vad menar man egentligen med detta och varför är det så viktigt?

Nationalencyklopedin definierar begreppet "entreprenör" som en *person som i konkret handling skapar ny affärsverksamhet*, och "entreprenörsanda" inom en organisation som *positiv syn på experimenterande och risktagande*. Ett begrepp som också kommit att användas är "intraprenörer", d.v.s. människor som *verkar som förnyare inom större företag eller offentlig förvaltning*.

Nutek definierar begreppet "entreprenörskap" så här:

Entreprenörskap är en dynamisk och social process, där individer, enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att omforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter i sociala, kulturella eller ekonomiska sammanhang.

Entreprenörskap i en bredare mening handlar alltså om att få någonting gjort över huvud taget, inte primärt om att starta nya företag eller att driva företag på ett framgångsrikt sätt. Att vara entreprenöriell är att vara *företagsam*, att ta sig för någonting, att gå från idé till praktisk handling. Vi skulle också kunna kalla det för "ta-sig-för-samhet". Mål som syftar till att stimulera dessa förmågor finns med i skolans läroplan, och kallas ibland för de "mjuka målen".

Varför är det viktigt att vara företagsam? Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det självfallet av värde att åtminstone en del av medborgarna tar initiativ, startar verksamheter och företag som i sin tur ger arbetstillfällen och skatteintäkter. För den enskilde kan egenskaper som företagsamhet och initiativrikedom leda till att man lättare får ett jobb och hittar en bostad, och förmodligen lättare kan hantera oväntade situationer. Arbetsmarknaden är rörligare i dag än förr, vilket betyder att människor byter arbete fler gånger i livet. Eftersom utvecklingen också går mot färre fasta tjänster, krävs av den enskilde en förmåga att anpassa sig och att kanske välja att försörja sig genom egen verksamhet.

Fokus läggs nu av många på skolan, eftersom den ses som ett verktyg för att öka företagandet och minska arbetslösheten. Vad betyder det att entreprenörskap är en del i skolarbetet? Är det bara att låta eleverna vara med i Ung Företagsamhet²? En utbildning kan vara inriktad på entreprenörskap på två olika sätt:

1. Eleverna ska bli entreprenöriella, d.v.s. företagsamma, handlingskraftiga, självständiga, ansvarstagande, kreativa och initiativrika, eller:
2. Eleverna ska lära sig om företagande och hur det är att starta och driva företag.

Den här studien syftar bland annat till att ge en bild av om och hur skolan arbetar med detta och hur lärarna och skolledarna ser på dessa frågor. Viktigt är också att försöka förstå på vilka sätt lärarna behöver stöd i att arbeta på ett sätt som stimulerar företagsamheten hos barn och ungdomar.

² **Ung Företagsamhet** är en ideell organisation som arbetar, genom utbildningskoncept för skolan, för att Sverige ska få fler företagare och företagsamma medborgare. Genom Ung Företagsamhet får ungdomar driva egna företag, s.k. UF-företag. Mer information: www.ungforetagsamhet.se.

2.3 Entreprenörskap i skolan enligt Nutek

Nuteks handlingsplan för ungt företagande ger följande definition av Entreprenörskap i Skolan:

- Eleven erbjuds utbildning anpassad efter dennes specifika förutsättningar, erfarenheter och sätt att inhämta kunskaper.
- Eleven erbjuds och tar själv ökat ansvar för sitt lärande. Lärarens roll blir därmed mer handledarens än kunskapsförmedlarens.
- Grupporienterat arbete tillämpas, i vilket eleverna lär sig produktiv samverkan med individer som har andra kompetenser.
- Undervisningen präglas av ”lära genom att göra” (learning by doing), i kombination med reflektion över de erfarenheter som gjorts.
- Eleven arbetar med autentiska och komplexa problem som överskrider ämnesgränserna.
- Samarbete mellan skolan och närsamhället är frekvent förekommande.
- Arbete i projektform genomförs och där resultatet kan nyttiggöras även utanför skolan.
- Arbete med uppgifter som är långa och sammanhängande utförs. Sådana uppgifter, beting, syftar till att lära eleverna planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete och att göra dem mer medvetna om sitt eget tänkande och lärande.
- Eleven får tillfälle att driva ”företag” inom ramen för utbildningen eller på andra sätt skaffa sig kunskaper om och färdigheter i företagande.

2.4 Tidigare studier av företagsamhet i skolan

En rad olika studier om entreprenörskap och företagsamhet har genomförts både i Sverige och runtom i världen. Här följer en kort sammanfattning av några av dem.

Nuteks entreprenörskapsbarometer mäter regelbundet attityder till företagande i Sverige. Av barometern 2005 framgår en stark koppling mellan den uppmuntran att bli företagare som man fått i skolan och de attityder man har till att i framtiden själv bli det. Forum för Småföretagsforskning (FSF) har 2004 genomfört en enkätundersökning av svenska grund- och gymnasieskolor där man bland annat frågat i vilken utsträckning och för vilken typ av aktiviteter begreppet ”entreprenörskap” används i skolan. I den studien såg man bl.a. att landets norra län använde begreppet i större utsträckning än de sydliga. Nästan som ett slags bekräftelse på detta fann en annan undersökning 2005 att en oväntat stor majoritet av alla niondeklassare i Vännäs i Västerbotten tror att de är företagare om 15 år. Nästan ingen av dem tyckte dock att de fått någon uppmuntran till att bli företagare i skolan. Inom ramen för projektet ”Ungt entreprenörskap i Stockholmsregionen”, har 2005 genomförts en rektorsenkät bland 174 av länets grundskolor. Där konstateras att entreprenörskap i skolorna är ett område för förbättring, och att det som görs i dag oftast sker på den enskilde lärarens initiativ.

Nordiska Ministerrådet lät 2002 göra en undersökning av entreprenörskap i de nordiska ländernas skolor. Man frågade både om användning av begreppet ”entreprenörskap” och av de nationella motsvarigheterna till detta – i Sverige ordet ”företagsamhet” – men begränsade det till att handla om företagsetablering. I denna studie hamnade Sveriges grundskolor på jumboplats när det gäller utbildning i entreprenörskap. En övergripande slutsats var att även

om entreprenörskapsutbildning vunnit terräng i de nordiska skolorna så har den en svag position och håller inte tillräcklig kvalitet.

En Eurobarometer inriktad på entreprenörskap i betydelsen företagande publicerades av EU-kommissionen 2004. Där jämförs EU både med några europeiska icke-medlemsländer och med USA. Att vara egenföretagare är populärare i USA än i Europa, där man föredrar att vara anställd. Det finns också skillnader mellan Europa och USA när det gäller vilka skäl människor anför för att helst vilja vara det ena eller det andra, såväl som i vilka hinder människor upplever för att starta företag i dag.

Mer ingående beskrivningar av de omnämnda studierna inklusive en del siffror ges i bilaga 1. Litteraturhänvisningar återfinns i rapportens sista kapitel.

3. Resultat och diskussion

3.1 Målgruppen – de svarande

De svarande i denna undersökning var 702 lärare och skolledare på grundskole- och gymnasienivå, samt studerande vid lärarhögskolorna. Lärare inom alla undervisningsämnen och verksamma vid såväl kommunala som fristående skolor ingår i undersökningen.

En mer detaljerad beskrivning av grupperna av svarande, som könsfördelning, utbildningsnivåer etc, ges i bilaga 2.

3.2 Begreppet Entreprenörskap

För att få en bild av vad begreppet ”entreprenörskap” egentligen betyder för målgruppen, och i vilken utsträckning detta begrepp används i skolans värld, inledde vi undersökningen med några frågor kring detta.

3.2.1 Vad betyder begreppet och används det?

Allra först – innan någon annan fråga ställts – frågade vi intervjupersonerna: ”Vad är det första du kommer att tänka på när du hör ordet entreprenörskap?”

Svaren var huvudsakligen inriktade på företagande:

- Bland *skolledarna* var de vanligaste svaren: Företagsamhet och kreativitet.
- Lärare på *gymnasienivå* svarade oftast: Eget företagande/företag och starta eget/verksamhet, men även nytänkande, framåtanda, kreativitet och ”idéer som man genomför”. Bland naturvetenskap- och tekniklärare förekom svar som ”Gnosjö” och ”grävmaskiner”.
- Lärare på *grundskolenivå* svarade i första hand: Företag/företagande/företagsamhet och byggbranschen. Bland främst NO-lärare förekom även svar som uppfinningsrikedom, påhittighet och framåtanda.
- *Lärarstudenter* svarade vanligen: Företag/företagande/egenföretagare och byggbranschen/byggnadsföretag/byggnadsfirmor.

Som kontrast kan vi jämföra med studien från FSF³ där de svarande fick ange något eller några av ett antal i förväg formulerade svarsalternativ till frågan ”Vad innebär entreprenörskap och/eller företagsamhet för er?” Av de svenska gymnasieskolorna valde nästan sex av tio tolkningen ”Att utveckla den företagsamma och kreativa eleven”. Av grundskolorna valde över sju av tio detta alternativ. ”Företagsetablering” angavs däremot som svar av bara drygt en tredjedel av gymnasieskolorna och bara drygt en av tio grundskolor. Över hälften av grundskolorna valde tolkningen ”skolutveckling”.

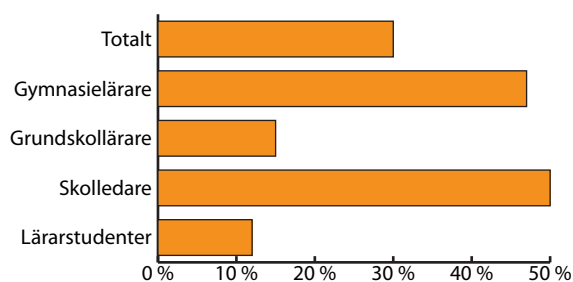
En stor majoritet, 85 procent, av de svenska grundskolorna uppgav i Nordiska Minister rådets studie att de tolkar begreppet entreprenörskap som ”utveckling av den självständiga eleven”. Av gymnasieskolorna gjorde 65 procent denna tolkning. Hela 65 procent av de svenska grundskolorna angav i den studien tolkningen ”skolutveckling”, medan en av tio

³ Forum för Småföretagsforskning

grundskolor och fyra av tio gymnasieskolor i Sverige valde ”företagsetablering”. Räknat på alla de nordiska länderna var det i snitt tre av tio grundskolor och sex av tio gymnasieskolor som i Nordiska Ministerrådets studie valde tolkningen ”företagsetablering”.

Förmodligen styrde de färdiga alternativen i bägge dessa studier de svarande in i vissa tankebanor på ett helt annat sätt än den öppna fråga vi i vår studie valde att ställa. Tolkningen ”skolutveckling” dyker t.ex. inte alls upp som svar på vår öppna fråga, och var således inget som de svarande i den här studien spontant associerade till begreppet entreprenörskap. I stället är det associationer som har med företagande att göra som helt dominerar när de svarande inte styrs in i särskilda tankebanor. Detta är förmodligen ett utslag av att de traditionella betydelseerna av orden entreprenör och entreprenad lever kvar i språket.

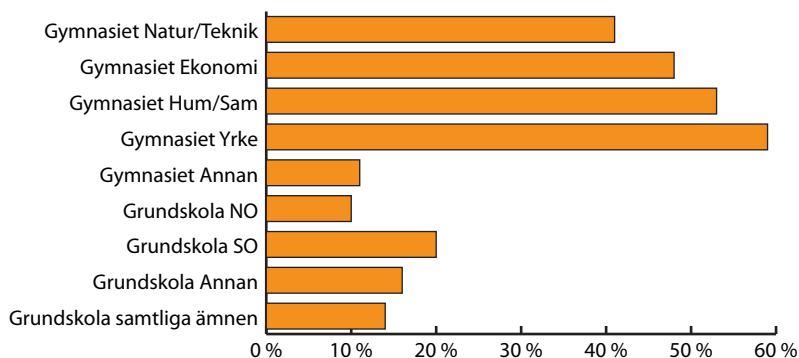
På frågan om huruvida begreppet entreprenörskap används för att beteckna någon pedagogisk aktivitet i skolan svarade hälften av alla skollärdare ja. En nästan lika stor andel av gymnasielärarna menade att begreppet används i deras skola, medan bara 15 procent av lärarna i grundskolan ansåg att så var fallet, se figur 1.

Figur 1. ”Används begreppet entreprenörskap för att beteckna någon pedagogisk aktivitet i din skola?” Andel ja-svar.

Våra resultat överensstämmer väl med dem i rapporten från Nordiska Ministerrådet 2002. Även där uppgav ca 15 procent av de svenska grundskolorna och nästan hälften av de svenska gymnasieskolorna att de använder begreppet entreprenörskap som beteckning för någon pedagogisk aktivitet. Både grund- och gymnasieskolor uppgav där i något högre utsträckning att de använde det nationella begreppet företagsamhet (drygt 20 respektive nästan 55 procent). I FSFs studie angav en av fem grundskolor, men nästan fyra av fem gymnasieskolor, att de använder begreppen entreprenörskap och/eller företagsamhet för att beteckna en del av den pedagogiska aktiviteten.

I figur 2 visas lärarnas svar uppdelade på deras huvudsakliga undervisningsämnen. På gymnasienivå är det framför allt yrkeslärarna som uppger att de använder begreppet entreprenörskap, medan naturvetenskaps- och tekniklärare ligger betydligt lägre. I grundskolan uppger dubbelt så många SO-lärare som NO-lärare att de använder begreppet entreprenörskap i skolan.

Figur 2. ”Används begreppet entreprenörskap för att beteckna någon pedagogisk aktivitet i din skola?” Andel Ja-svar för lärare uppdelade på undervisningsämnen.

Begreppet entreprenörskap används i betydligt *mindre* utsträckning av dem som bor i storstad jämfört med dem som bor i övriga landet. Bara en av fem lärare i storstad uppger att begreppet används, jämfört med en dubbelt så stor andel av dem som bor i en mindre stad (upp till 50 000 invånare).

I FSFs studie observerades att begreppet entreprenörskap användes oftare i de norrländska skolorna än i landets sydligare län.

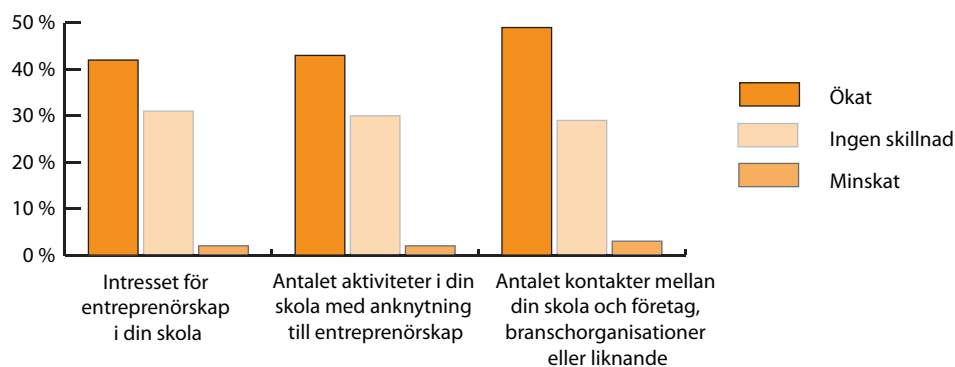
Varför det ser ut så kan vi förstås bara spekulera i, men kanske avspeglar resultaten att många entreprenörskapsprojekt pågår som ett led i att bekämpa arbetslöshet, inte minst i icke-storadsregionerna.

För att sammanfatta bilden av hur begreppet entreprenörskap används i skolan kan vi konstatera att:

- ... lärare främst förknippar ordet med företagande och att starta nya företag, snarare än med egenskaper som kreativitet och initiativförmåga.
- ... begreppet används relativt ofta för att beteckna någon pedagogisk aktivitet på gymnasienivå, där ungefär hälften uppger detta, men mycket mer sällan på grundskolenivå.

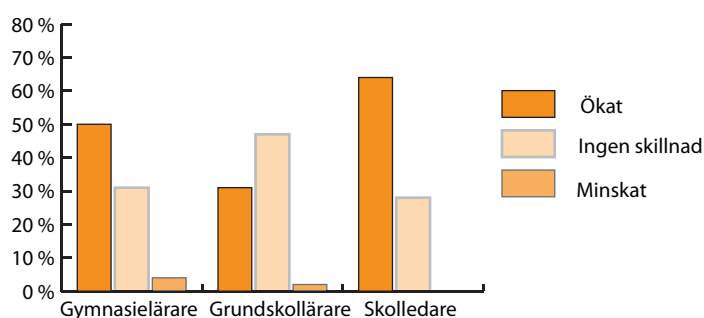
3.2.2 Intresset ökar

Resultaten pekar på att entreprenörskap ökar i skolan och att även mängden kontakter med näringslivet ökar. Drygt fyra av tio menar att intresset för entreprenörskap ökat i deras skola under de senaste fem till tio åren, se figur 3. Ungefär lika många svarade att antalet aktiviteter med anknytning till entreprenörskap har ökat under samma tidsperiod. Närmare hälften anser att antalet kontakter mellan skolan och företag, branschorganisationer eller liknande har ökat. I jämförelse med andra frågor i undersökningen är det en stor andel (20–25 procent) som på just den här frågan svarar ”vet ej”. Osäkerheten hos de svarande kan tyda på att detta inte är en prioriterad fråga i skolan.

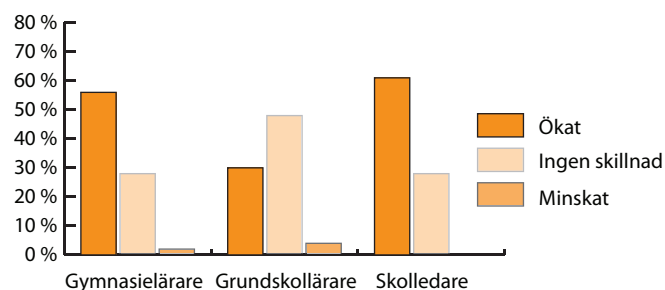

Figur 3. "Anser du att följande ökat eller minskat de senaste 5 till 10 åren, eller är det ingen skillnad?"
Samtliga svarande.

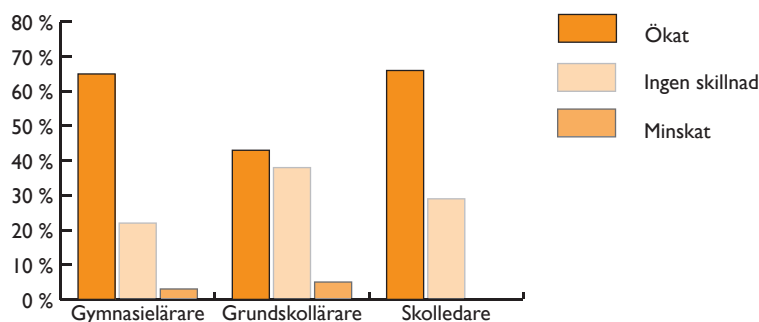
Skolledare är de som i störst utsträckning svarar att intresset, antalet aktiviteter och antalet kontakter har ökat under de senaste fem till tio åren, se figurerna 4 till 6. Ingen skolledare tycker att de minskat. Grundskollärarna, däremot, anser i större utsträckning än de övriga grupperna att det inte är någon skillnad i vare sig intresse, antal aktiviteter eller antal kontakter.

Figur 4. "Anser du att *intresset för entreprenörskap i din skola* ökat eller minskat de senaste 5-10 åren, eller är det ingen skillnad?"

Figur 5. "Anser du att *antalet aktiviteter i din skola* ökat eller minskat de senaste 5-10 åren, eller är det ingen skillnad?"

Figur 6. ”Anser du att *antalet kontakter mellan din skola och företag, branschorganisationer eller liknande* ökat eller minskat de senaste 5-10 åren, eller är det ingen skillnad?”

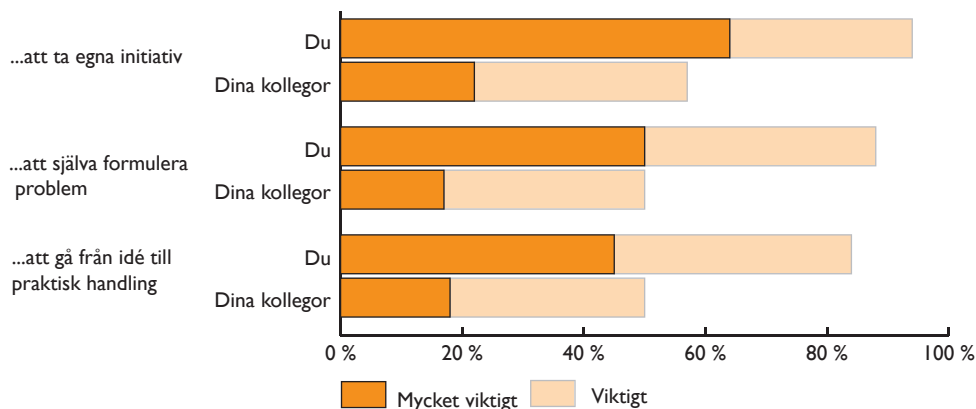
3.3 Elevernas utveckling mot företagsamhet

För att mäta lärarnas attityder till aktiviteter som utvecklar elevernas företagsamma förmågor, som t.ex. kreativitet, initiativförmåga och självständighet, ställde vi frågor om hur viktigt de svarande ansåg att det är att, även om planer och inriktningar måste ändras, aktivt arbeta med att utveckla elevernas förmåga att...

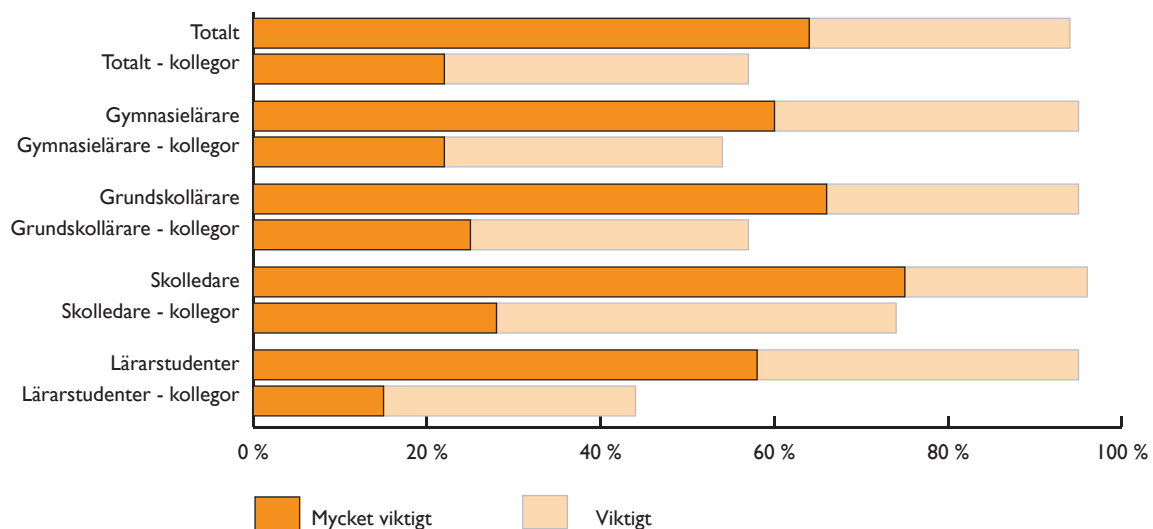
1. ... ta egna initiativ.
2. ... själva formulera problem.
3. ... gå från idé till praktisk handling.

Svaren gavs på en skala från 1 till 5 där 1 betyder oviktigt och 5 betyder mycket viktigt. Som framgår av diagrammet i figur 7, tycker en stor majoritet att det är mycket viktigt att arbeta med utveckling av elevernas företagsamma förmågor. Förmågan att ta egna initiativ värderas högst. De svarande fick även tala om hur viktigt de trodde att deras kolleger tycker det är att arbeta med att utveckla de olika förmågorna. Det är tydligt att många inte tror att kollegerna värderar detta lika högt som de själva gör. Kanske är svaren på den andra versionen av frågan närmare verkligheten än den första?

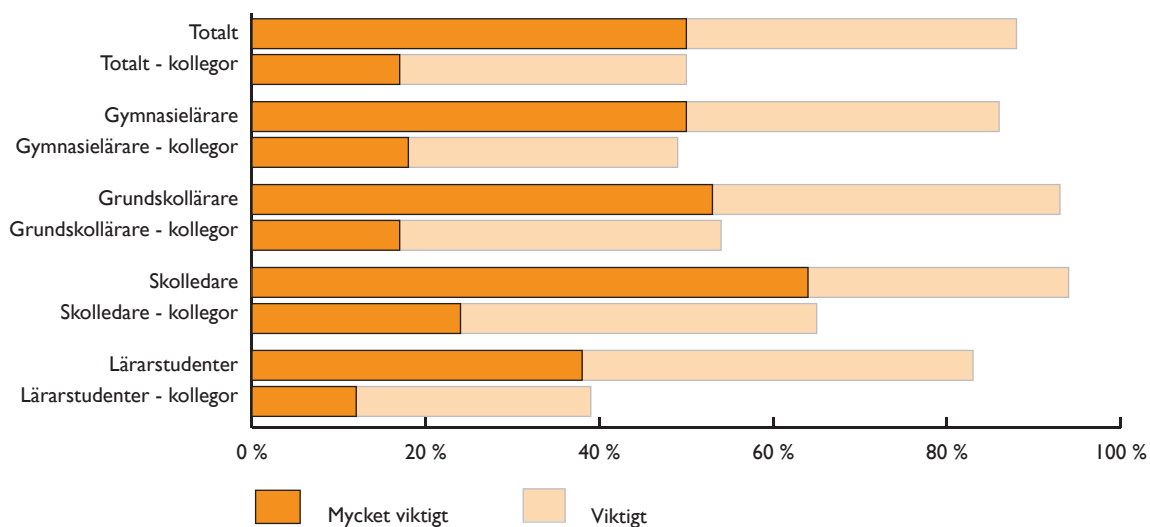
I figurerna 8 till 10 redovisas resultaten på var och en av frågorna, uppdelade på lärarkategorier. Skolledarna är genomgående något mer positiva till att arbeta med utveckling av elevernas förmågor att ta initiativ, formulera problem och gå från idé till praktisk handling än lärarna och lärarstudenterna.

Figur 7. ”Hur viktigt tycker du (respektive tror du att dina kolleger tycker) att det är att i undervisningen aktivt arbeta med att utveckla elevernas förmåga...” Andel av samtliga svarande.

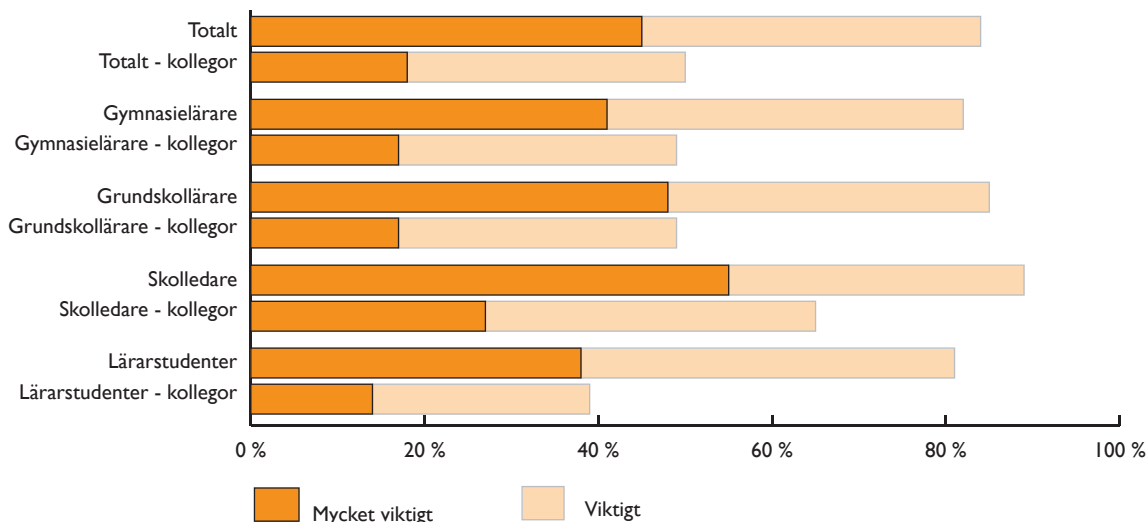
Figur 8. "Hur viktigt tycker du/tror du att dina kollegor tycker att det är att i undervisningen aktivt arbeta med att utveckla elevernas förmåga att *ta egna initiativ*, även om de inte stämmer med din/deras terminsplanering?"

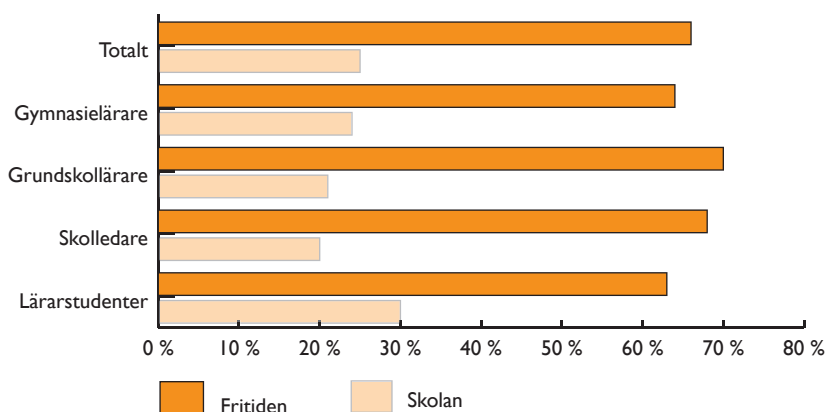
Figur 9. "Hur viktigt tycker du/tror du att dina kollegor tycker att det är att i undervisningen aktivt arbeta med att utveckla elevernas förmåga att *själva formulera problem*, även om det betyder att du/de måste byta inriktning?"

3.3.1 Utvecklas företagsamheten i skolan eller utanför?

Är skolan en plats där eleverna kan ta egna initiativ, förverkliga sina idéer och utveckla sina företagsamma sidor, eller måste det ske utanför skolan? När tar eleverna egna initiativ och utvecklar sina idéer – i skolan eller på fritiden? En förkrossande majoritet av samtliga svarande, två tredjedelar, svarade att det främst är på fritiden som eleverna gör det. Av samtliga svarande ansåg bara en fjärdedel att det främst är i skolan som eleverna tar egna initiativ och utvecklar sina idéer.

Figur 10. "Hur viktigt tycker du/tror du att dina kolleger tycker att det är att i undervisningen aktivt arbeta med att utveckla elevernas förmåga att *gå från idé till praktisk handling* även om det stör dina/deras uppgjorda planer?"

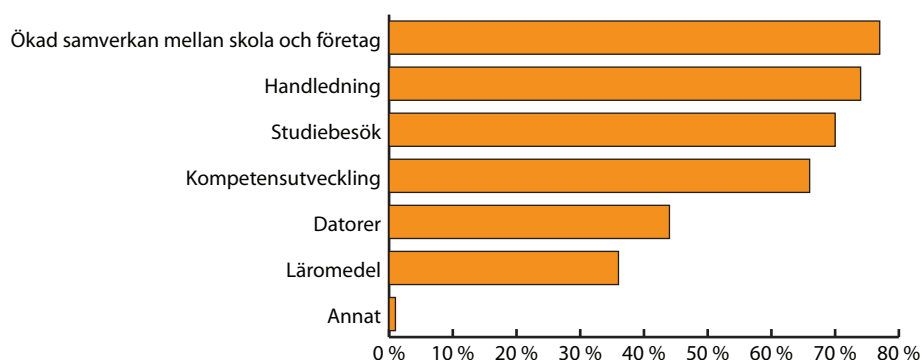

Figur 11. "Var anser du att eleverna främst tar egna initiativ och utvecklar sina idéer? Är det i skolan eller på fritiden?"

Detta tyder på att dagens skola är en plats där eleverna förväntas lyssna och lära snarare än att själva göra något kreativt eller komma med egna idéer. Som svar på vår fråga konstaterar lärarna att det *är* så, men det betyder inte nödvändigtvis att de anser att det *ska* vara så.

3.3.2 Hjälpmedel och hinder för att utveckla företagsamheten

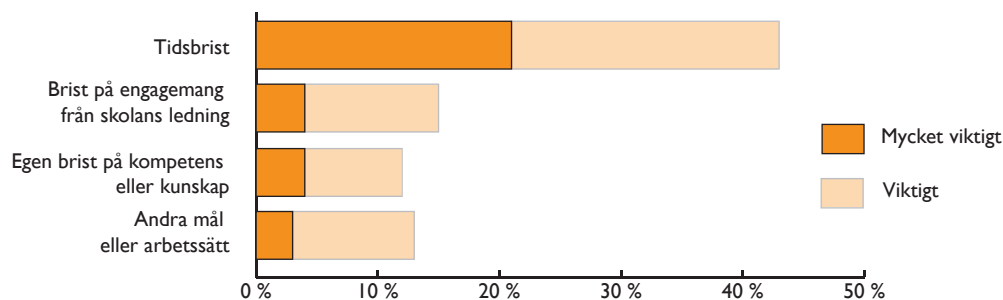
Vad behöver lärarna för att kunna arbeta med att utveckla sina elevers företagsamma förmågor? De flesta, tre fjärdedelar, efterfrågar ökad kontakt mellan skola och företag samt handledning. Även studiebesök och kompetensutveckling är mycket efterfrågat, se figur 12. De intervjuade kunde ange flera svar.

Figur 12. "Vilket av följande tror du skulle ha störst betydelse för att öka dina möjligheter att stödja dina elevers personliga utveckling mot ökad kreativitet, självständighet, initiativförmåga, ansvarstagande, etc?"

Det upplevda behovet av kompetensutveckling överensstämmer med resultaten i rektorsenkäten inom projektet Ungt Entreprenörskap i Stockholmsregionen⁴, där många av de svarande framhöll att de behövde hjälp och stöd, framför allt med kompetensutveckling och val av koncept och arbetsmaterial.

Även om kompetensutveckling efterfrågas i hög grad, tycker inte lärarna i vår undersökning att egen brist på kompetens eller kunskap utgör ett speciellt stort hinder för att inkludera övningar som utvecklar elevernas personliga egenskaper. Över hälften anser att detta inte utgör något hinder alls eller nästan inget hinder. Bara 12 procent uppger att detta är ett mycket eller ganska stort hinder. Tidsbrist anför däremot många som det stora hindret för att jobba med den här sortens undervisning. Nästan hälften anser att detta är ett mycket eller ganska stort hinder. Resultaten presenteras i figur 13 som visar andel som svarat 4 eller 5 på en skala från 1 till 5, där 1 är inget hinder alls och 5 är mycket stort hinder.

Figur 13. "Anser du att följande omständigheter är ett hinder för att i dag i din undervisning inkludera övningar som utvecklar elevernas personliga egenskaper som t.ex. självständighet, initiativförmåga, ansvarstagande?" Andel som svarat stort (4) eller mycket stort (5) hinder.

Lärarna anser sig alltså ha tillräcklig kompetens för att genomföra övningar som utvecklar elevernas personliga egenskaper, men menar att tiden saknas. Ändå tycker man sig behöva handledning och mer kompetensutveckling. En slutsats kan vara att det är framför allt för just handledning och kompetensutveckling som tiden upplevs knapp, snarare än för övningarna i sig? Kanske tiden inte heller räcker till för den efterfrågade kontakten med företag.

⁴Se bilaga 1 för mer information om projektet

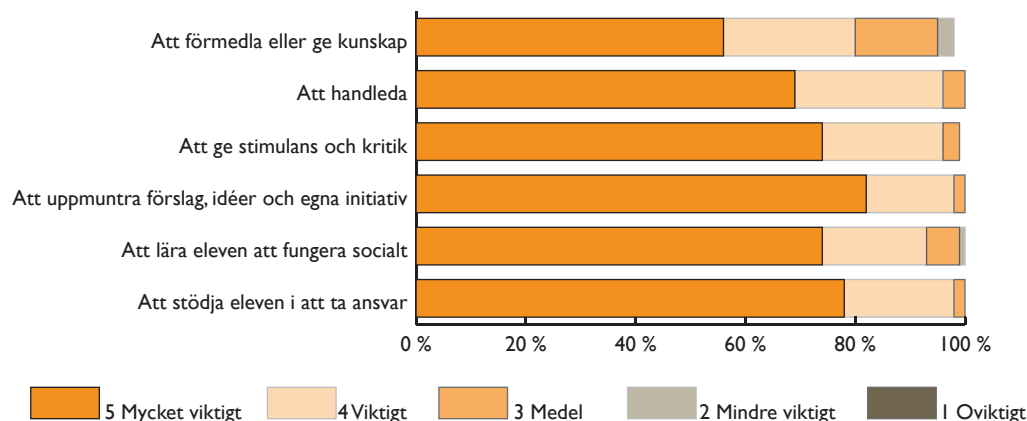
För att följa upp denna fråga ställde vi en öppen fråga om vad som ses som det viktigaste hindret för att i dag i undervisningen inkludera övningar som utvecklar elevernas personliga egenskaper som t.ex. självständighet, initiativförmåga, ansvarstagande.

- Bland *lärare på grundskolan* var de vanligaste svaren tidsbrist och ekonomi/pengar/resurser. Även gruppstorleken och elevernas attityd eller motivation togs ofta upp som hinder.
- Bland *lärare på gymnasiet* handlade de vanligaste svaren om ekonomi och resurser, men även kursplanerna togs upp. Många ansåg dock också att det inte finns några hinder alls.
- *Skolledarna* svarade oftast tidsbrist och ekonomi, men många sade också att det inte finns några hinder.

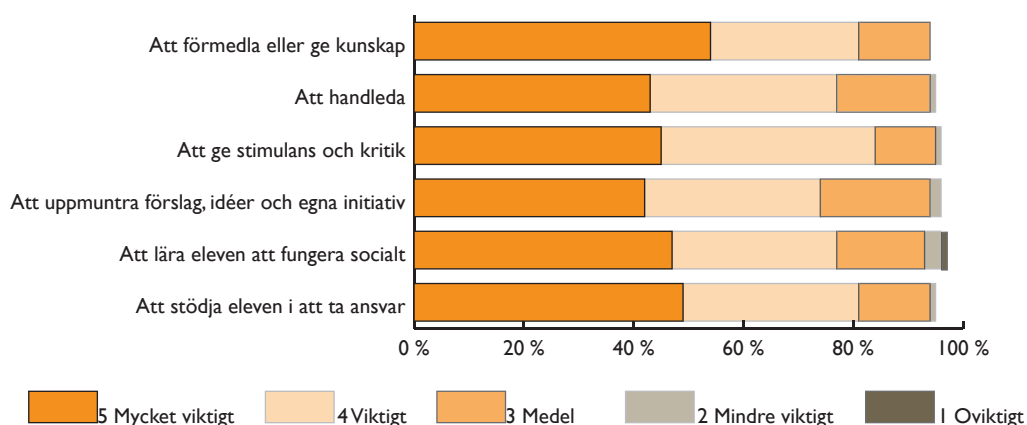
Lärarna upplever alltså att resurser, både i form av tid och pengar, är det främsta hindret. De flesta faktorer som nämns är sådana som lärarna själva inte kan påverka. Det går också i linje med den allmänna debatten om skolan, vad den ska fokusera på och hur mycket den får kosta.

3.4 Lärarens roll i skolan

Synen på lärarnas roll i skolan har varierat genom åren. Vad lärares uppgifter i skolan egentligen omfattar debatteras också ofta flitigt i media och över köksborden. Naturligtvis har inte lärare bara en roll. De kan säkert lätt känna sig slitna mellan de många olika krav som ställs på dem; krav som kanske ibland inte går ihop. För att få en bild av hur lärare själva ser på sin roll i skolan ställde vi frågan om hur viktiga den svarande själv ansåg att ett antal uppgifter är för en lärare. Vi frågade också hur viktiga man tror att kollegerna tycker att de olika uppgifterna är.

Figur 14. "Man kan se på lärarens roll på olika sätt. Hur viktiga anser *du själv* att följande uppgifter är för en lärare?"

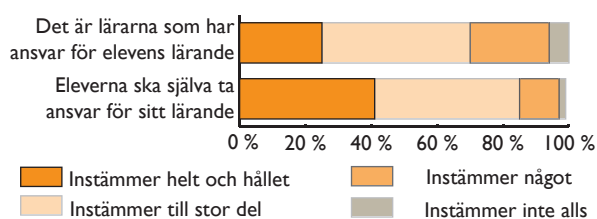
Figur 15. "Hur viktiga tror du att *dina kolleger* tycker att följande uppgifter är för en lärare?"

Som framgår av diagrammen i figurerna 14 och 15 svarar en stor majoritet att alla de uppgifter vi listat är mycket eller ganska viktiga. Man tror genomgående att kollegerna inte tycker att de olika rollerna är lika viktiga som man själv, med undantag av "att förmedla eller ge kunskap" som man tror att kollegerna värderar lika eller kanske till och med aningen högre än man själv gör. I båda fallen är dock fördelningen mycket jämn mellan de olika uppgifterna, och det är mycket få som avfärdar några uppgifter som mindre viktiga.

Bilden bekräftar hypotesen att lärare har krav på sig att klara en rad olika uppgifter och att axla flera roller, som kanske emellanåt kan vara motstridiga och svåra att kombinera.

3.4.1 Ansvaret för elevernas lärande

Vem har ansvar för elevernas lärande? Är det lärarna eller eleverna själva? Eller kanske båda? Svaren antyder att ansvaret ligger på båda parter, se figur 16. En stor majoritet instämmer helt eller till stor del i de båda påståendena "Eleverna ska själva ta ansvar för sitt lärande" och "Det är lärarna som har ansvar för elevernas lärande". Det är dock en övervikt för inställningen att eleverna själva ska ta ansvar för sitt lärande. Det är också fler som inte alls tycker att elevernas lärande är lärarnas ansvar (6 procent) än de som inte alls tycker att eleverna själva ska ta ansvar för sitt lärande (2 procent).

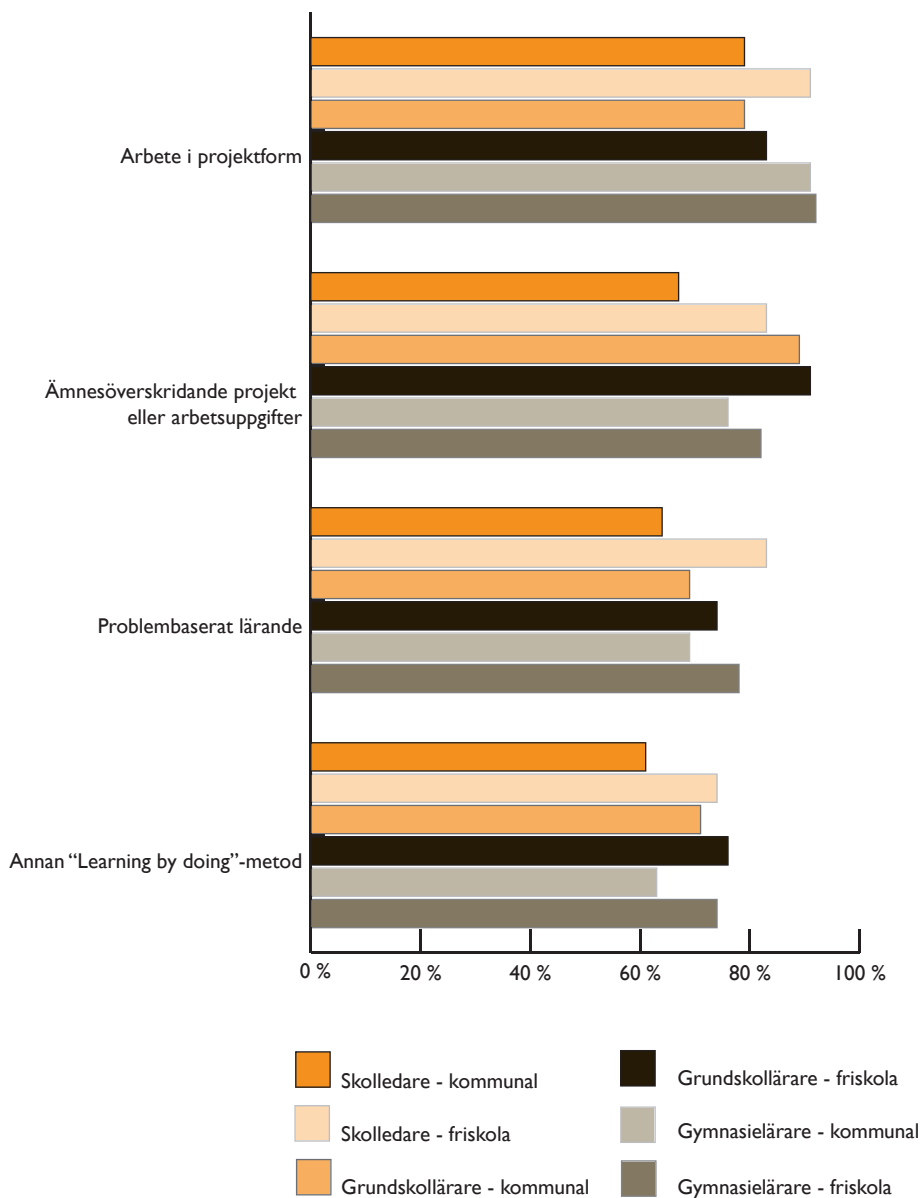

Figur 16. Vem har ansvar för elevernas lärande? Eleverna själva eller lärarna?

Frågan om vem som har ansvar för elevernas lärande är naturligtvis inte enkel att besvara, och resultatet avspeglar förmodligen detta. Lärande är en komplex process som kräver båda parter engagemang. Därför är det något uppseendeväckande att vissa av lärarna tycker att de själva inte alls har ett ansvar för att eleverna lär sig något i skolan.

3.4.2 Undervisningsformer

De svarande uppger att skolorna använder projektarbete och aktivitetsinriktade undervisningsmetoder i mycket stor utsträckning, figur 17. Gott och väl nio av tio gymnasielärare använder regelbundet arbete i projektför, och en nästan lika stor andel av grundskollärarna uppger att eleverna jobbar ämnesöverskridande i sina projekt. Det skiljer något mellan grundskola och gymnasium när det gäller projektarbete, som gymnasieskolorna verkar använda i större utsträckning. Ämnesöverskridande projekt eller arbetsuppgifter verkar däremot vara vanligare på grundskolorna.

Figur 17. "Använder du *regelbundet* i din undervisning någon eller några av följande undervisningsmetoder?" Andel som använder respektive metod.

Speciella undervisningsmodeller som är och har varit olika populära i olika perioder, exempelvis problembaserat lärande (PBL), upplevelsebaserad inläring och andra ”learning-by-doing”-metoder (t.ex. upplevelsebaserad inläring, action learning mm), är något mindre frekvent förekommande än projekt. Resultaten indikerar att friskolorna utnyttjar dessa modeller i något högre utsträckning än de kommunala skolorna.

En något högre andel av dem som anger att de på sin skola främst använder flexibelt schema (snarare än fast timschema) använder i sin undervisning regelbundet någon av de uppräknade metoderna. Framför allt är det fler av dem med flexibelt schema som använder sig av ämnesöverskridande projekt. Detta verkar logiskt eftersom sådana projekt troligen är enklare att genomföra med ett mer flexibelt schema. Båda schematyperna används både på kommunala skolor och friskolor, även om flexibel schemaläggning verkar vara aningen vanligare på friskolor.

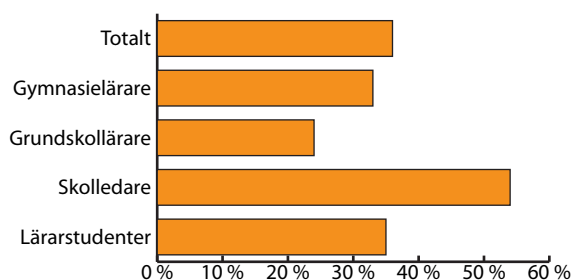
3.5 Omvärldskontakter

Vi har konstaterat att lärare efterfrågar mer kontakt med företag och fler studiebesök för att bättre kunna arbeta med utveckling av elevernas företagsamma förmågor. Hur mycket kontakt har skolan i dag med det omgivande samhället – forskningsinstitutioner, näringsliv och offentliga organisationer? Är det skilda världar eller samverkar de? Om och när man har kontakt – på vilka sätt sker det? Detta är några av de frågor undersökningen också ville få svar på.

3.5.1 Kontakt med forskare

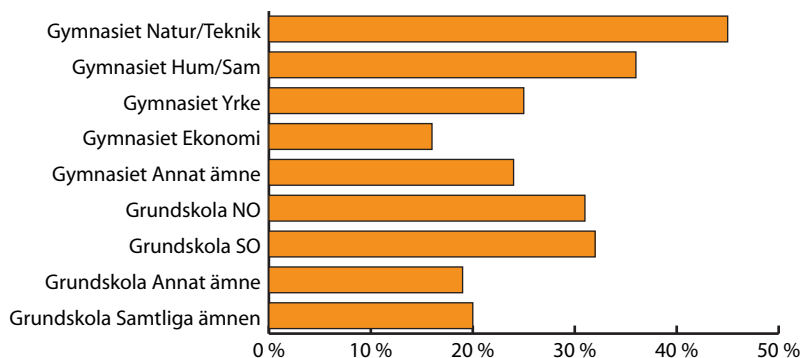
I 2004 års undersökning⁵ uppgav nästan sex av tio att de har kontakter med forskare, inklusive kontakter som sker genom egen kompetensutveckling. För att öka förståelsen av i vilken utsträckning lärarna aktivt samverkar har vi här valt att fokusera på sådana kontakter som sker *utöver* egen vidareutbildning och kompetensutveckling.

Drygt en tredjedel uppger att de haft kontakt med forskare, utöver kontakter som skett genom egen kompetensutveckling. Flest kontakter har skolledare där över hälften uppger att de haft det. En tredjedel av gymnasielärarna har haft kontakter med forskare, och bland dem som undervisar i naturvetenskap eller teknik är det nästan hälften, se figur 19. De som undervisar i ekonomi är de gymnasielärare som i minst utsträckning har kontakter med forskare. Av grundskollärarna är det en fjärdedel som har haft forskarkontakter under det senaste året, och NO- och SO-lärare har ungefär lika ofta kontakter.

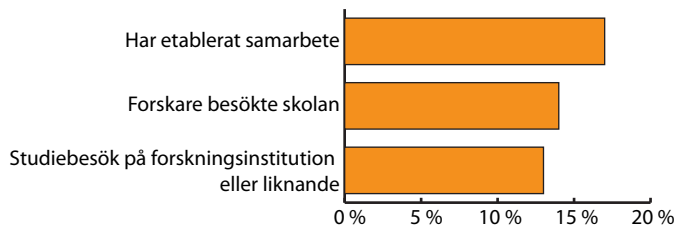
Figur 18. ”Har du under det senaste året haft kontakt med någon eller några forskare inom ramen för ditt arbete?” Andel ja-svar.

⁵ VA-rapport 2004:4, Lärares syn på Vetenskap 2004

Figur 19. Andel av gymnasie- och grundskollärare som haft forskarkontakter.

De flesta kontakter med forskare sker, något överraskande, genom att skolan har ett etablerat samarbete. Nästan hälften av den dryga tredjedel som uppgett att de har kontakter med forskare anger att de har etablerade samarbeten, d.v.s. 17 procent av alla svarande, se figur 20. Knappt 40 procent av dem som uppger att de har kontakter har själva gjort studiebesök och ungefär lika många har fått besök av forskare. Det motsvarar ca 14 procent av samtliga svarande. De svarande kunde på denna fråga ange flera svar. Föga förvånande har de som själva är forskarutbildade oftare kontakter med forskare och etablerade kontakter med forskarvärlden än övriga lärare.

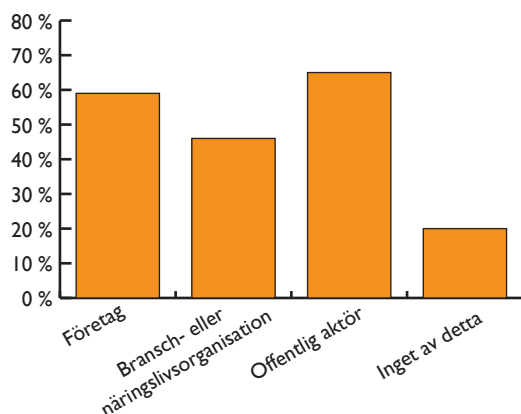

Figur 20. ”På vilket sätt hade du kontakt med forskare?” Andel av *samtliga* svarande.

3.5.2 Kontakt med näringslivet

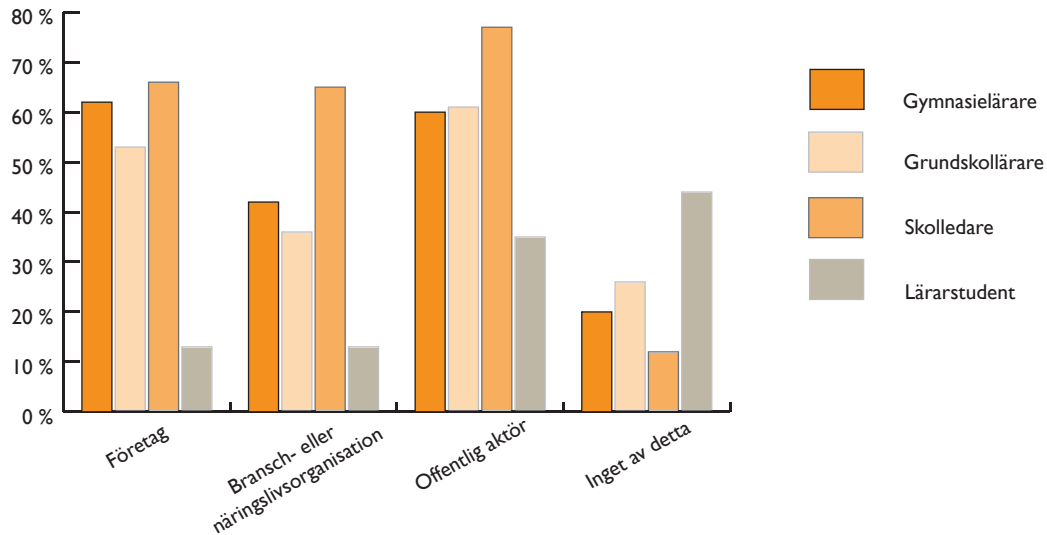
Hur ser det ut med skolans kontakter med företag, branschorganisationer och offentliga aktörer⁶? Sex av tio svarande uppger att de inom ramen för sitt arbete haft kontakt med företag, och nästan två tredjedelar uppger att de haft kontakt med en offentlig aktör som exempelvis Nutek eller kommunen. Knappt hälften har haft kontakt med en bransch- eller näringslivsorganisation. Bara en av fem uppger sig inte ha haft några sådana kontakter alls under det senaste året.

⁶ Intervjupersonerna fick i frågan exempel på dessa: ”Branschorganisationer, som t.ex. Svenskt Näringsliv eller Livsmedelsföretagen” respektive ”Offentliga aktörer, som t.ex. Nutek eller Kommunen”.

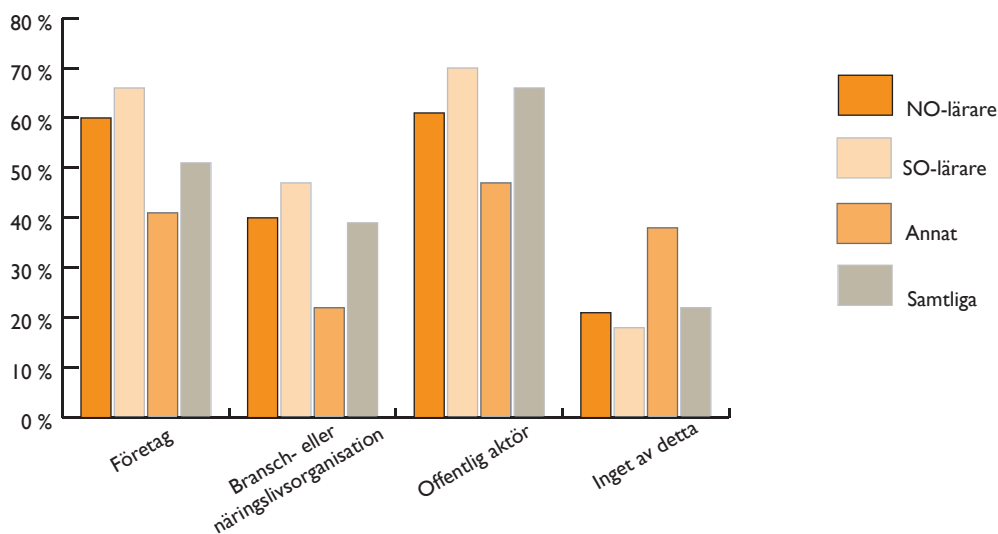

Figur 21. "Har du i din yrkesroll under det senaste året haft kontakt med något av följande?" Ja-svar.

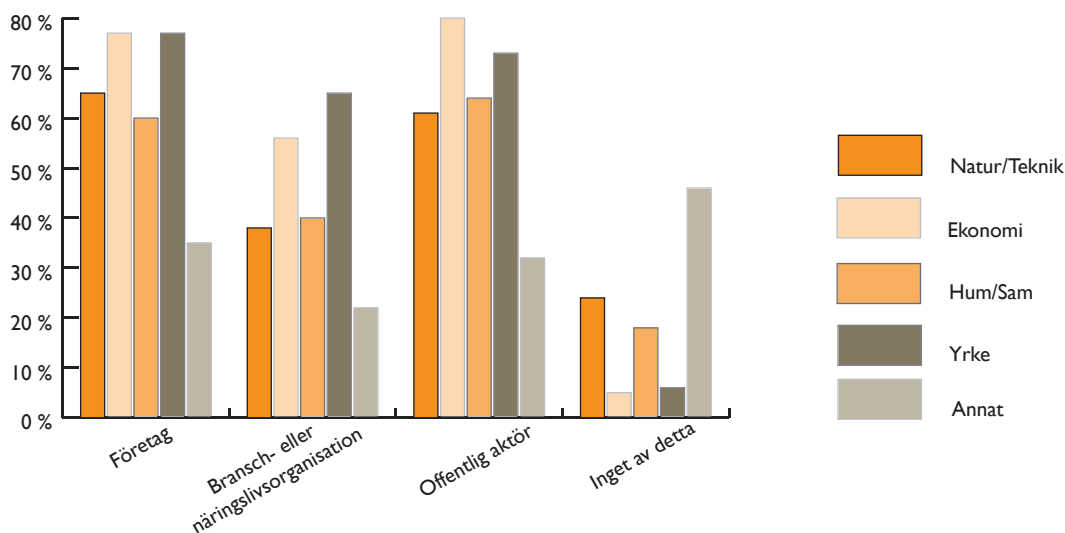
Lärarstudenterna har i mycket liten utsträckning haft omvärldskontakter, särskilt lite med företag och branschorganisationer. Gymnasielärarna har oftare kontakt med företag eller branschorganisation än grundskollärarna. Uppdelat på ämnesområden har grundskolans SO-lärare totalt sett mer kontakter än NO-lärarna, se figur 23. På gymnasienivå, figur 24, är det ekonomi- och yrkeslärarna som står för den största delen av kontakterna. Skolledarna är de som har allra flest kontakter.

Figur 22. "Har du i din yrkesroll under det senaste året haft kontakter med något av följande?" Ja-svar.

Figur 23. Grundskollärares kontakter.

Figur 24. Gymnasieklärarens kontakter.

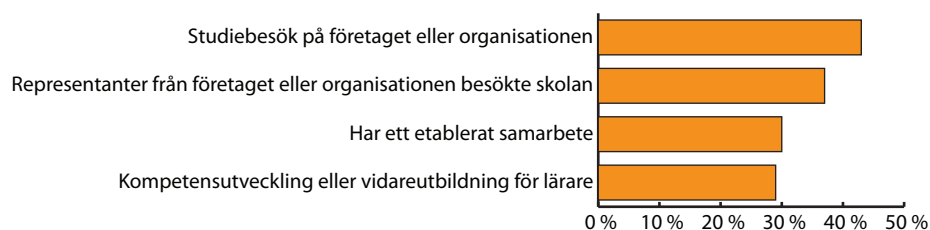
Bland dem som har tidigare näringslivserfarenhet (från antingen företag eller offentlig aktör) är andelen som har kontakter med företag inom ramen för sin lärarroll signifikant större än bland dem som inte har det. Detta gäller i synnerhet dem som själva tidigare varit egenföretagare.

Siffrorna i figurerna 21-24 är högre än motsvarande i Ungt Entreprenörskap i Stockholmsregionens rektorsenkät⁷, där endast 35 procent av grundskolerektorerna uppgav att skolan har kontakter med näringsliv/arbetsliv. 30 procent uppgav där att de enligt sina lokala arbetsplaner ska ha fortlöpande kontakter.

Nästa fråga är hur skola och näringsliv möter varandra? Generellt sker kontakterna oftast genom studiebesök, något mindre ofta genom att representanter från företaget eller organisationen besöker skolan. Drygt hälften av dem som svarat att de haft kontakter uppger att

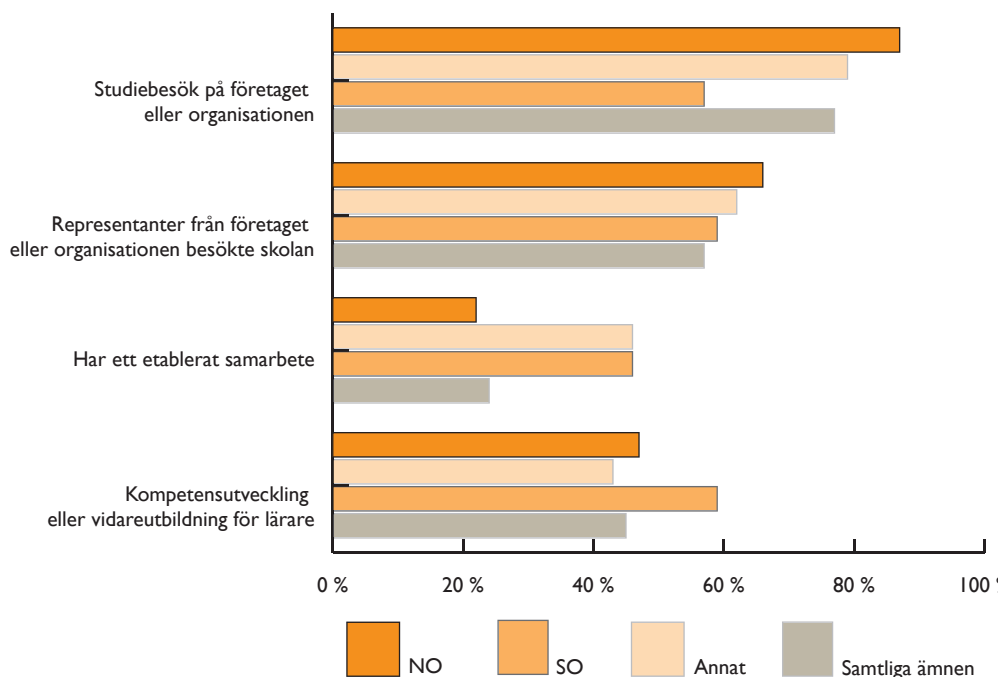
⁷ Se bilaga 1 för mer information om projektet.

de har ett etablerat samarbete, vilket motsvarar 30 procent av samtliga svarande, se figur 25. Nästan lika många har haft kontakt genom egen kompetensutveckling eller vidareutbildning. Frågan ställdes endast till dem som svarade ja på något av alternativen i föregående fråga. Diagrammet i figur 25 visar dock andelen av *samtliga* svarande i undersökningen.

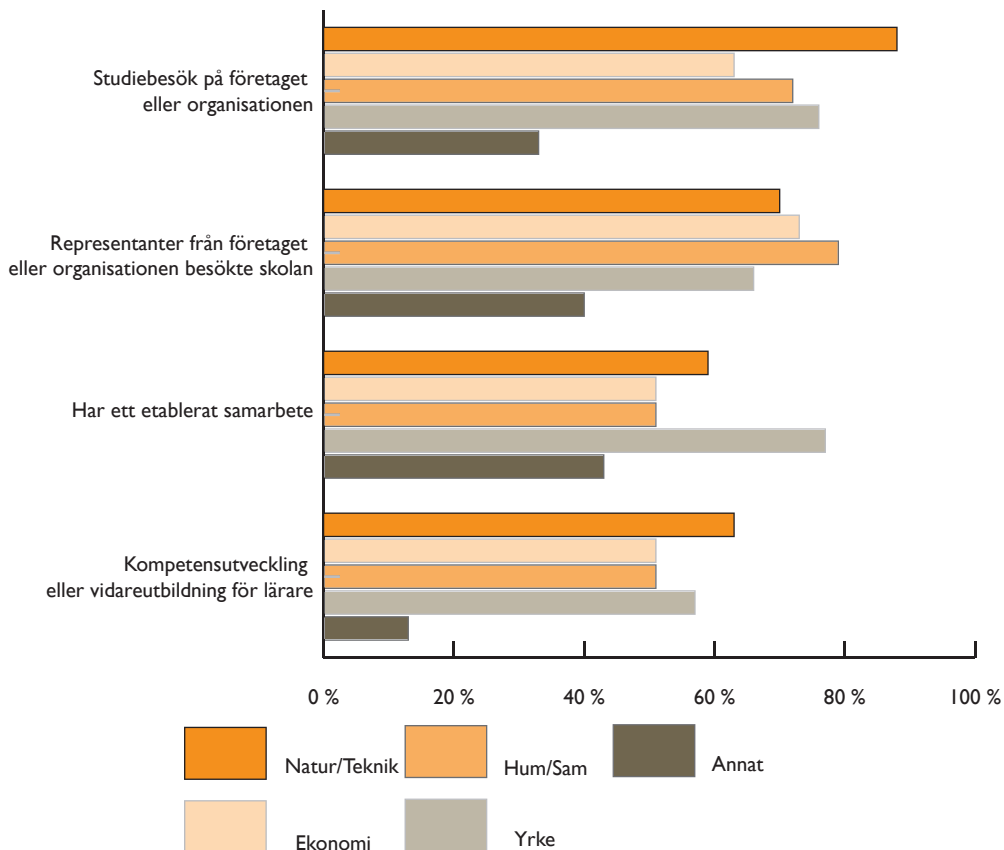
Figur 25. ”I vilket eller vilka av följande sammanhang har du tillsammans med dina elever eller själv haft kontakt med företaget, organisationen eller den offentliga aktören?”

Kontakterna på grundskolenivå sker oftast genom studiebesök. NO-lärarna gör något oftare studiebesök och får dessutom något oftare besök än övriga grundskollärarkategorier. Däremot har NO-lärarna mer sällan etablerade samarbeten än SO-lärarna, som ju också hade fler kontakter än NO-lärarna totalt sett.

Figur 26. Sammanhang där *grundskollärare* har kontakter. Andel av dem som har kontakter.

På gymnasienivå skiljer det mer mellan lärare i olika ämnen. För lärare i naturvetenskap och teknik är det oftast studiebesök som utgör kontakterna, medan lärare inom ekonomiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen uppger att de oftare får besök från företaget eller organisationen än själva gör studiebesök. Yrkeslärare uppger betydligt oftare att de har ett etablerat samarbete än övriga kategorier lärare.

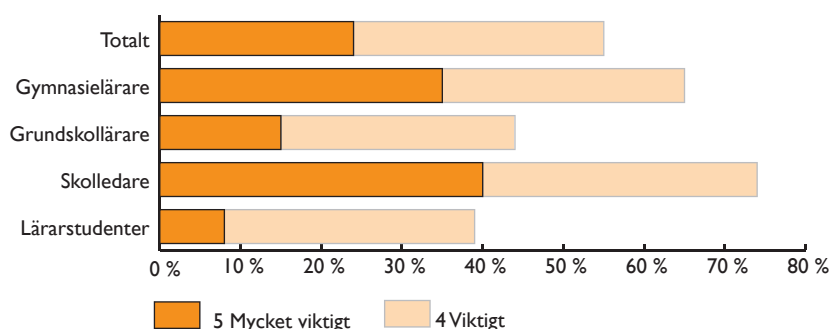

Figur 27. Sammanhang där *gymnasiallärare* har kontakter. Andel av dem som har kontakter.

Som uppföljning till dessa frågor ställde vi en öppen fråga om vad intervjupersonerna tycker att företagen, branschorganisationerna eller de offentliga aktörerna skulle kunna göra för att förbättra kontakten mellan dem och skolan. Det vanligaste svaret bland både lärare och skollidare var att man vill att företagen ska ta kontakt med skolan i högre utsträckning. Man vill att företagen tar initiativ, är mer aktiva och att de ”syns mer”. Trots att tre fjärdedelar av dem som över huvud taget haft kontakter med företag eller organisationer haft det genom studiebesök, önskar sig många att få göra fler studiebesök. Bland gymnasiallärarna var detta det allra vanligaste svaret på frågan, men även grundskollärarna angav ofta studiebesök på sina ”önskelistor”. Förmodligen är studiebesök det som de flesta lärare associerar till omvärldskontakter, och därför ligger det närmare till hands att föreslå det snarare än andra former av samarbeten eller aktiviteter.

3.6 Förbereda för företagande

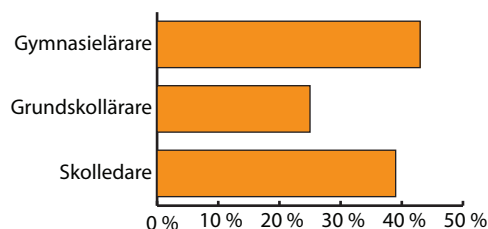
Är det viktigt att i skolan förbereda eleverna för framtida företagande? När vi ställde frågan svarade hela tre fjärdedelar av skollidarna att de ansåg detta vara viktigt eller mycket viktigt på en skala mellan 1 och 5, där 1 betyder oviktigt och 5 betyder mycket viktigt. Av gymnasiallärarna var andelen lägre, men likväl nästan två tredjedelar. Även bland grundskollärarna var det en förvånansvärt stor andel, nästan hälften, som bedömde detta som viktigt eller mycket viktigt. 17 procent av grundskollärarna tyckte dock inte alls att det var särskilt viktigt (svarade 1 eller 2 på en femgradig skala). Av lärarstudenterna ansåg knappt fyra av tio att det var viktigt och 12 procent att det var helt eller ganska oviktigt att förbereda eleverna för att i framtiden starta och driva företag.

Figur 28. "Hur viktigt tycker du det är att i skolan förbereda eleverna för att i framtiden starta och driva företag?"

FSF⁸ frågade å sin sida om de svarande ansåg att det är skolans uppgift att förmedla kunskande om företagande och företagandets villkor. Över 60 procent av gymnasieskolorna men mindre än 20 procent av grundskolorna ansåg i den studien att det *absolut* är skolans uppgift att förmedla denna kunskap⁹.

En viktig fråga i det här sammanhanget är förstås om lärarna har någon egen erfarenhet av att arbeta med undervisning inriktad på företagande. Drygt fyra av tio gymnasielärare i vår studie uppger att de själva har arbetat med undervisning där de låtit eleverna arbeta i projekt som ger en känsla för företagande och affärsmässiga villkor. Av skolledarna anger knappt fyra av tio att de har denna erfarenhet. Bland grundskollärarna uppger en fjärdedel att de själva arbetat med den här typen av undervisning.

Figur 29. "Har du själv arbetat med undervisning där eleverna hade möjlighet att arbeta med projekt där de fick en känsla för företagande och vad affärsmässiga villkor innebär?" Ja-svar.

Som en jämförelse uppgav i FSFs studie hela 77 procent av gymnasieskolorna men bara 7 procent av grundskolorna att de faktiskt *erbjuder* eleverna utbildning i att starta och driva företag.

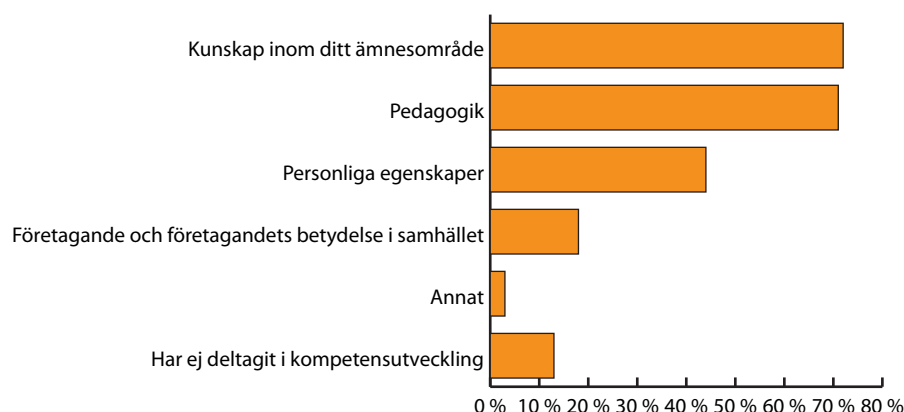
3.7 Lärarnas egen kompetensutveckling

Hur ser lärarnas egen kompetensutveckling och vidareutbildning ut inom det här området? Förekommer kompetensutveckling för lärare med inriktning på entreprenörskap, företagande och utveckling av elevers företagsamma egenskaper?

⁸ Forum för Småföretagsforskning

⁹ De svarande kunde på FSFs fråga svara på en skala från 1 till 5 där 1 betydde "Ja, absolut" och 5 betydde "Nej, absolut inte".

Vi frågade först vad den kompetensutveckling eller vidareutbildning som de svarande genomgått under de senaste tre åren handlat om. I sju av tio fall är det pedagogik eller ens eget ämnesområde som varit föremål för vidareutbildningen. 13 procent uppgav att de inte deltagit i någon kompetensutveckling eller vidareutbildning alls under den angivna tidsperioden. Drygt fyra av tio hade genomgått utbildning med inriktning på elevernas personliga egenskaper som t.ex. självständighet, initiativförmåga, etc. Färre än en av fem hade genomgått utbildning om företagande och företagandets betydelse i samhället.

Figur 30. "Har den kompetensutveckling som du genomgått under de senaste tre åren handlat om något av följande?"

Kompetensutveckling inom entreprenörskapsområdet är alltså inte alls så vanligt som inom andra ämnen, men det förekommer i alla fall.

På en uppföljande öppen fråga om önskemål på en bra, d.v.s. nyttig och användbar, kompetensutveckling svarade de flesta lärare och studenter att de ville ha mer pedagogik. Därefter är ämneskunskap mest efterfrågat. Skolledarna efterfrågade pedagogisk och verklighetsanknuten kompetensutveckling som leder till utveckling. Kompetensutveckling inom entreprenörskap eller liknande efterfrågades inte alls.

När frågan specifikt gällde kompetensutveckling inriktad på utveckling av elevers initiativförmåga och självständighet eller om företagande handlade svaren oftast om att lära eleverna att se helheten och att få bättre självkänsla.

3.8 Sammanfattning av resultaten

Följande punkter sammanfattar de viktigaste resultaten i korthet:

- Begreppet entreprenörskap betyder för de allra flesta lärare, skolledare och lärarstudenter något som har med företagande och egenföretagare att göra. Grundskollärare och lärarstudenter associerar ofta till byggbranschen. Associationer till kreativitet och nytänkande förekommer bland skolledare och gymnasielärare.
- Hälften av gymnasielärarna och skolledarna uppger att begreppet entreprenörskap används som benämning på någon pedagogisk aktivitet i skolan, av grundskollärarna betydligt färre.

- Intresset för entreprenörskap, antalet aktiviteter inom skolan med denna inriktning och antalet kontakter med näringslivet anses av de flesta ha ökat under den senaste fem- till tioårsperioden. Grundskollärare tycker dock oftare att det inte är någon skillnad i intresse eller antal aktiviteter och kontakter.
- Nio av tio tycker att det är viktigt eller mycket viktigt att utveckla elevernas förmåga att ta egna initiativ, formulera problem och gå från idé till praktisk handling. Bara en fjärdedel anser dock att det främst är i skolan som eleverna tar initiativ och utvecklar sina idéer; majoriteten anser att det är på fritiden som detta främst sker.
- Lärarens olika roller är många och ibland motstridiga, men bedöms ändå som lika viktiga. En stor majoritet instämmer också i båda påståendena ”lärarna har ansvaret för elevernas lärande” och ”eleverna ska själva ta ansvar för sitt lärande”. Förvånansvärt många tycker dock inte alls att läraren har ansvar för elevernas lärande.
- De flesta uppger att de i sin undervisning regelbundet använder undervisningsmetoder som utvecklar elevers företagsamhet.
- Det största hindret för att i undervisningen arbeta med sådana metoder är brist på tid och resurser. Skolledare anser dock ofta att det inte finns några hinder alls för att inkludera den här sortens aktiviteter i undervisningen.
- För att öka möjligheterna att stödja eleverna i deras utveckling mot företagsamhet uppger lärarna sig, utöver en ökad samverkan mellan skola och företag, behöva handledning och kompetensutveckling.
- Drygt en tredjedel har kontakt med forskare, utöver vid egen kompetensutveckling. Hälften av dem uppger att de har etablerade samarbeten med forskare. Det är framför allt gymnasielärare inom naturvetenskap och teknik och skolledare som har forskarkontakter.
- Det är vanligare att i sitt arbete ha kontakter med företag, branschorganisationer och offentliga aktörer än med forskare. Bara 20 procent har aldrig sådana kontakter. Mest kontakter har skolledare och gymnasielärare. Kontakterna sker oftast genom studiebesök eller att företag besöker skolan. Ibland finns etablerade samarbeten.
- Lärarna vill att företagen ska vara mer aktiva i att ta kontakt med skolan och önskar sig fler studiebesök på företag, branschorganisationer, etc.
- Av skolledare och gymnasielärare tycker 70 procent att det är viktigt att förbereda eleverna för företagande. Framför allt lärarstudenter men även grundskollärare är mer tveksamma.
- Kompetensutveckling och vidareutbildning för lärare med inriktning på företagsamhet är ovanligt. Lärarnas önskemål om kompetensutveckling är nästan uteslutande att de vill lära sig mer om pedagogik.

4. Sammanfattande slutsatser

Vi har undersökt lärares, skolledares och lärarstudenters attityder till företagsamhet och entreprenörskap i skolan. Begreppet ”entreprenörskap” betyder för de flesta något som har med företagande och egenföretagare att göra; ofta nämns ”byggbranschen”. Associationer till exempelvis kreativitet förekommer, men ganska sällan. Ett aktivare samtal om vad entreprenörskap innebär verkar därmed behövas.

Vi har också sett att kontakter mellan skolan och omvärlden, d.v.s. forskningsinstitutioner, näringsliv och offentliga aktörer, förekommer i relativt stor utsträckning. Det handlar oftast om att man besöker varandras världar och mer sällan om mer aktiva samarbeten. Ökad samverkan med omvärlden är dock något som lärarna själva ser som den viktigaste faktorn för att öka möjligheterna att stödja eleverna i deras utveckling mot företagsamhet. De efterfrågar även stöd i form av handledning och kompetensutveckling, och de upplever att de har ont om tid. Det behövs alltså flera olika stödjande insatser för att lärarna bättre ska kunna medverka till elevernas utveckling mot företagsamhet.

De blivande lärarna, lärarstudenterna, förknippar i stor utsträckning ”entreprenörskap” med byggbranschen. De har sällan kontakter med forskare och näringsliv, och de är tveksamma till att det är viktigt att i skolan förbereda elever för företagande. För att en framtida skola ska kunna förmedla ett större engagemang för entreprenörskap, krävs därför också insatser i lärarutbildningen.

5. Litteratur

1. *Lärares syn på Vetenskap – intervjuundersökning 2004*. Vetenskap & Allmänhet, rapport 2004:4. Kan hämtas från Vetenskap & Allmänhets hemsida www.v-a.se
2. *Nationalencyklopedin*, Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs 1991 och 1992.
3. *Projektplan Entreprenörskapsprogram 2005 – 2007*, Nutek Dnr 012-2004-4086, 28 feb 2005.
4. *För framtida företagsamhet – ett nationellt handlingsprogram för ungt företagande*, Nutek, INFO 062-2000, sept 2000.
5. *Vem vill bli företagare – attityder till företagande i Sverige 2004*, Nutek-rapport B 2005:2, 2005.
6. *Ungt Entreprenörskap i Stockholmsregionen*, Länsstyrelsen i Stockholms län. Information och rapport från enkätundersökning finns på hemsidan för Kommunförbundet i Stockholms Län (KSL): www.ksl.se. (direktlänk september 2005: http://www.ksl.se/Projekt/Pdf/utvardering_rektorsenkatt.pdf) .
7. *Ungdomars attityder till företagande*, Julia Molin och Sonia Rosén. Kandidatuppsats från Handelshögskolan vid Umeå Universitet, Institutionen för Företagsekonomi, 2005.
8. *Entreprenörskap i grund- och gymnasieskolan*, Rapport från Forum för Småföretagsforskning (FSF), FSF2005:7, 2005. Svensk rapport av enkätundersökningen i de svenska skolorna.
9. *Creating opportunities for Young Entrepreneurship – Nordic examples and experiences*, editor: Anders Lundström, Rapport från Forum för Småföretagsforskning (FSF), FSF2005:2, 2005. Engelskspråkig rapport från det nordiska projektet.
10. *Opplæring i entreprenørskap – Omfang, kvalitet og nasjonale forskjeller. En nordisk kartlegging*. Nordisk Ministerråd, København 2002. www.norden.org
11. *Entrepreneurship*, Flash Eurobarometer, European Commission 2004. Kan hämtas via EU-kommissionens hemsida www.europa.eu.int/comm/. Direktlänk (september 2005): http://www.europa.eu.int/comm/public_opinion/flash/fl160_en.pdf

Bilaga 1: Bakgrund – tidigare studier

Här följer en kort sammanfattning av några tidigare studier av ungt entreprenörskap och entreprenörskap i skolan. Översikten gör inte anspråk på att vara heltäckande. Litteraturhänvisningar och användbara länkar återfinns i kapitel 5.

Sverige

Lärares syn på Vetenskap 2004, VA

Vetenskap och Allmänhet genomförde 2004 en studie av lärares syn på vetenskap, forskare och hur man arbetar med att lära och uppmuntra eleverna att söka kunskap. Resultaten visar att lärare liknar den högutbildade delen av allmänheten, i det att de är positiva till vetenskap och teknik och har ett högt förtroende för forskare och för forskningens möjligheter.

Nästan alla lärarna i studien ansåg det vara viktigt att lära eleverna att själva söka kunskap och att kritiskt granska sina källor. Däremot sågs det inte som lika viktigt att lära eleverna skilja mellan kunskap och ren information.

De källor lärarna oftast uppgav att eleverna använder var bibliotek, uppslagsverk och annan litteratur, samt Internet. Fyra av tio lärare uppgav att deras elever använder studiebesök eller föredrag av besökare från t.ex. företag eller högskola som källor.

Överraskande många, tre av tio, instämde helt eller till stor del i att man kan vara en bra lärare utan att följa forskningen inom sitt eget undervisningsämne. Hela fyra av tio instämde i lika stor utsträckning i att man inte behöver ta del av resultat från den pedagogiska forskningen för att vara en bra lärare. Många menade att vetenskap och forskning ofta är för abstrakt för att passa in i skolans sätt att arbeta. Den pedagogiska forskningen upplevdes av många som för långt ifrån skolans verklighet; att den för sällan behandlar frågor som är viktiga för deras dagliga verksamhet.

Mer än hälften uppgav att de hade kontakter med forskare inom ramen för sitt arbete, men de allra flesta hade det genom egen kompetensutveckling. Många uttryckte önskemål om att ha mer kontakter, men upplevde det som svårt på grund av en känsla av ett stort avstånd till forskarvärlden och att forskarnas språk är svårtillgängligt.

Nutek

Entreprenörskapsbarometern är Nuteks återkommande mätning av allmänhetens attityder till företagande. I den senaste upplagan av barometern ("Vem vill bli företagare?") tillfrågades 36 607 personer, och svarsfrekvensen var 73 procent.

En av frågorna gällde om den svarande helst vill vara anställd (i offentlig sektor, på stort eller litet företag) eller företagare. 2004 uppgav 21 procent av kvinnorna och 33 procent av männen att de allra helst skulle vilja vara företagare. Av de tillfrågade mellan 18 och 30 år var andelen 29 procent, att jämföra med 27 procent för alla svarande.

Det finns ett starkt samband mellan inställningen till företagande och den information och kunskap man fått om företagande i skolan. Av dem som angav att de hade en uppfattning

om företagande med sig från skolan var det hela två tredjedelar som kunde tänka sig att bli företagare och nästan en tredjedel som helst ville vara det. Bara drygt hälften av dem som inte hade fått någon uppfattning om företagande i skolan kunde tänka sig detta och en fjärdedel av dem sade sig helst vilja bli det. Av dem som sade sig ha blivit uppmuntrade av skolan att bli företagare var det hela tre fjärdedelar som kunde tänka sig det och en tredjedel som helst ville bli det, jämfört med bara drygt hälften respektive en fjärdedel av dem som inte uppmuntrats.

Ett starkt samband finns också mellan viljan att bli företagare och att ha någon förebild i sin närhet som är företagare. Av dem som har närstående som är företagare kunde nästan två tredjedelar tänka sig att själva bli företagare och en fjärdedel ville helst bli det. Av dem som *inte* hade närstående företagare kunde bara knappt hälften tänka sig att bli företagare själva, och mindre än en av fem ville helst bli det.

Viljan att vara företagare varierar från län till län, men det går inte att urskilja någon tydlig tendens till att någon del av landet är mer eller mindre positiv till företagande. Stockholm ligger här i topp både med avseende på hur många som kan *tänka sig* att vara företagare respektive hur många som *helst vill* vara det. I botten finner vi Gävleborg, Blekinge och Värmland respektive Västernorrland, Norrbotten och Värmland.

Ungt Entreprenörskap i Stockholmsregionen

Inom ramen för det pågående projektet ”Ungt Entreprenörskap”, som drivs av Länsstyrelsen i Stockholms län, har en enkätundersökning om samverkansfrågor riktats till rektorer på ett antal av länets grundskolor. 174 grundskolor i tio av länets kommuner fick enkäten och 101 svarade (motsvarar 58 procent).

Rektorsenkäten visar att entreprenörskap i skolorna är ett område för förbättring. Mindre än en tiondel av skolorna uppger att de i sina lokala arbetsplaner tar upp entreprenörskap och företagsamhet; däremot har tre av tio skrivningar om att de ska ha fortlöpande kontakter med näringsliv/arbetsliv. I en av tre skolor förekommer samverkan med omvärlden (formuleras ”näringsliv/arbetsliv” i enkäten), men det verkar ske ad hoc snarare än i organiserad och systematisk form. Få skolor arbetar med entreprenörskap och företagsamhet aktivt eller organiserat, utan det är upp till varje lärare. Relativt få skolor arbetar med pedagogiska koncept som byggs upp kring entreprenörskap och omvärldskontakter.

En fjärdedel av skolorna använder Svenskt Näringslivs skolmaterial, vilket är det som har störst spridning, men många säger att de har behov av hjälp och stöd. Framför allt gäller detta kompetensutveckling och val av koncept och arbetsmaterial.

Forum för Småföretagsforskning (FSF)

FSF genomförde under 2004 en enkätundersökning i syfte att kartlägga och analysera projekt och aktiviteter inom området entreprenörskapsutbildningar för unga. Undersökningen gjordes inom ramen för ett nordiskt samarbetsprogram, och en liknande enkät gjordes på Island.

Den svenska undersökningen genomfördes i form av webbenkäter som skickades ut till dels grund- och gymnasieskolor, dels näringslivsansvariga vid kommunerna. En representant per skola svarade, till övervägande del rektorer eller biträdande rektorer. Svarsfrekvensen för grundskolorna var 32 procent och för gymnasieskolorna 43 procent.

En stor majoritet av gymnasieskolorna men bara en femtedel av grundskolorna uppgav att de använder begreppet entreprenörskap för att beteckna någon pedagogisk aktivitet. De flesta tolkar begreppet som ”att utveckla den företagsamma och kreativa eleven”. En annan vanlig tolkning, framför allt på grundskolorna, var ”skolutveckling”. Man gav färdigformulerade svarsalternativ.

Aktiviteter som betecknas med begreppet entreprenörskap är främst ”elev- och ungdomsföretag” på gymnasier, medan det på grundskolorna i stället är ”aktiviteter för utveckling av elevers innovations- och uppfinningsförmåga” samt ”friare och mer elevaktiva arbetsformer” som förknippas med begreppet. Även dessa svar var formulerade i förväg.

Till skillnad från i Nuteks entreprenörskapsbarometer fanns här en tydlig skillnad mellan de nordliga och de sydliga länen. Västernorrland, Norrbotten och Västerbotten är i topp när det gäller att använda begreppet entreprenörskap för att beteckna något av den pedagogiska aktiviteten i grundskolan, medan Stockholm hamnar någonstans i mitten och jumboplatserna upptas av Västra Götaland och Kronoberg. Ser man till gymnasieskolorna hamnar i stället Kronoberg på första plats tillsammans med Västernorrland och Gotland, följda av Norrbotten och Västerbotten.

Är det skolans uppgift att förmedla kunskaper om företagande och företagandets villkor? De tillfrågade fick svara på en skala mellan 1 och 5 där 1 betydde ”Ja, absolut” och 5 betydde ”Nej, absolut inte”. Över 60 procent av gymnasieskolorna, men mindre än 20 procent av grundskolorna, ansåg i den studien att det *absolut* är skolans uppgift att förmedla denna kunskap (angav en etta). 80 procent av gymnasier och 40 procent av grundskolorna angav antingen 1 eller 2 på frågan.

Vännäs Kommun

Varannan niondeklassare i Vännäs tror att de är egna företagare om 15 år! I en studie som genomförts på C-nivå på Handelshögskolan vid Umeå Universitet (”Ungdomars attityder till företagande”) på uppdrag av Vännäs Kommuns näringslivsbolag visar det sig att niondeklassarna i Vännäs i Västerbotten är oväntat positiva till företagande. Är detta en bekräftelse av de geografiskt skilda resultaten i FSFs studie?

Av Vännäs 135 niondeklassare kan hela 85 procent tänka sig att bli egna företagare, och fyra av tio tror att de kommer att vara företagare inom 15 år. En fjärdedel av dem vill helst vara egna företagare om de får välja mellan det och att vara anställda. De fördelar med att vara egna företagare som eleverna främst ser är möjligheten att förverkliga idéer och att det ger större utrymme för att arbeta självständigt. Status och pengar är inte faktorer som majoriteten av eleverna självklart tycker kommer med företagande.

Tre fjärdedelar av eleverna instämmer i påståendet ”Det är i första hand jag själv som kan påverka hur mitt liv blir”. Å andra sidan instämmer nästan nio av tio i påståendet ”Jag brukar göra som jag blir tillsagd och följa andras instruktioner”. Nästan hälften tycker att om de får en bra idé brukar de snabbt försöka genomföra den.

Har skolan haft någon påverkan på Vännäs-elevernars inställning? Nej, det verkar inte så. Mer än nio av tio svarar nej på frågan om de i skolan uppmuntras till att bli företagare, och nästan nio av tio tycker *inte* att de genom skolan fått en uppfattning om hur det är att driva företag. Trots detta har de alltså en positiv inställning till att bli företagare själva, så kopplingen mellan skola och företagsamhet är inte glasklar.

Norden

Nordlandsforskning (NF) genomförde år 2002 på uppdrag av Nordiska Ministerrådet en undersökning av entreprenörskap i grundskolor och gymnasier i de fem nordiska länderna. Syftet var att mäta om och i vilken grad undervisning i entreprenörskap förekommer i de nordiska skolorna. I detta fall har entreprenörskapsbegreppet enbart använts i sin traditionella betydelse, d.v.s. etablerande av nya företag. De faktorer som mättes var i vilken utsträckning begreppet över huvud taget används, om det knyts till företagsetablering samt mängden aktiviteter som har med entreprenörskap i skolan att göra. Svarsfrekvensen för de svenska grundskolorna var knappt 40 procent och för gymnasieskolorna knappt 60 procent.

Enligt studien används begreppet "entreprenörskap" av ca 15 procent av de svenska grundskolorna och av nästan hälften av de svenska gymnasieskolorna. I både grund- och gymnasieskolor var det vanligare att använda det nationella begreppet "företagsamhet". Drygt 20 respektive nästan 55 procent uppgav att de använde detta begrepp.

Norge ser i studien ut att vara det land där entreprenörskap har den starkaste positionen på grundskolenivå, medan Sverige hamnar på jumboplats. Gymnasieskolorna visar som väntat mer intresse för utbildning i entreprenörskap än grundskolorna, och här är också bilden mer likartad mellan länderna. De svenska och isländska skolorna är de som oftast använder begreppet entreprenörskap, medan Danmark och Norge är de som mest knyter begreppet till företagsetablering, vilket är det som främst efterlyses i den här studien. När författarna samlar alla parametrar verkar Norge och Danmark vara bäst när det gäller omfattning av entreprenörskapsutbildning på gymnasienivå. Island har dock högst andel skolor med etablerade samarbeten med näringslivet, medan Danmark har den lägsta.

De övergripande slutsatserna är att även om utbildning i entreprenörskap vunnit terräng i de nordiska skolorna, så har den inte en särskilt stark position. Den förekommer i relativt liten omfattning och den utbildning som finns håller inte tillräcklig kvalitet.

Europa och USA

I en s.k. Flash Eurobarometer om Entreprenörskap, publicerad i juni 2004, har européers (de 15 medlemsländerna före maj 2004) attityder till entreprenörskap och till att driva eget företag jämförts med attityder i USA, Norge, Island och Lichtenstein. Förändringarna har även kunnat mätas över tiden, från år 2000 till 2004. Telefonintervjuer gjordes med 18547 EU-medborgare, varav 500 svenskar.

Enligt denna undersökning ligger Sverige bland de länder där absolut flest av de tillfrågade föredrar att vara anställda snarare än att vara egenföretagare (self-employed). Fler än sex av tio svenskar anger att de föredrar att vara anställda och bara en tredjedel föredrar egenföretagande. Det är bara finländare och holländare som överträffar svenskarna i viljan att vara anställd. Cypern, Portugal och Island leder ligan från andra hållet; där föredrar i stället sex av tio att vara egenföretagare och bara en tredjedel att vara anställd. Ungefär samma förhållande gäller i USA.

Det är fler män än kvinnor som föredrar egenföretagande. De unga, mellan 15 och 24 år, är de som är mest positiva till att vara egenföretagare (räknat över hela EU).

Anledningen till att det ena eller det andra föredras varierar. Särskilt tydliga är skillnaderna mellan Europa och USA. De övervägande skälen till att EU-medborgarna väljer att vara anställda är tryggheten i att ha en regelbunden inkomst och en stabil situation. Detta gäller även i Sverige, men här är det också ungefär lika många som anger "tidsbrist" som den viktigaste orsaken till att man väljer att vara anställd snarare än att driva eget företag. I USA anger de flesta i stället som den främsta anledningen att det vore ett stort steg att ta ett sådant beslut, och att man blir mycket hårdare knuten till sin verksamhet än man är som anställd.

Av dem som svarar att de hellre skulle vara egenföretagare än anställda, anger en mycket stor majoritet av EU-medborgarna (och svenskarna) oberoende, självförverkligande och intressanta arbetsuppgifter som främsta orsaker. I USA, däremot, anger de svarande möjligheten att själv skapa sin egen arbetsmiljö och att slippa anpassa sig till någon annans som främsta skäl för att vara egenföretagare.

En klar majoritet av de svarande EU-medborgarna, cirka sju av tio, instämmer i att det på grund av brist på tillgängliga finansiella resurser är svårt att starta eget företag. Nästan lika stor andel av amerikanerna har samma uppfattning. Däremot är det i flera andra avseenden tydligt att amerikanerna upplever hindren för att starta eget företag som mindre än vad européerna gör:

- Nästan sju av tio européer instämmer i att det är svårt att starta eget på grund av krångliga administrativa procedurer. Bara drygt hälften (56 procent) av amerikanerna instämde i detta påstående.
- Hälften av EU-medborgarna (och av svenskarna) anser att man *inte* ska starta ett företag om det finns risk för att det går omkull – att jämföra med bara en tredjedel av amerikanerna.
- Två tredjedelar av EU-medborgarna instämmer i att det nuvarande ekonomiska klimatet inte är till gagn för dem som vill starta eget företag. I USA instämmer bara drygt hälften av de svarande i detta påstående.

Bilaga 2: Målgruppen – de svarande

Undersökningen omfattade 702 telefonintervjuer som genomfördes under tiden 23 maj till 8 juni samt 23 augusti till 9 september 2005. De svarande var lärare och skolledare på grundskole- och gymnasienivå, samt studerande vid lärarhögskolorna. Både kommunala och fristående skolor ingick i undersökningen.

Eftersom kategorierna skiljer sig mycket åt, har ett vägt antal använts för beräkningar av procentuella andelar. Principen i vägningen är att varje kategori ska bidra lika mycket till slutresultatet.

Gymnasielärare

54 procent av gymnasielärarna i undersökningen är män. Gymnasielärarna är något äldre än lärarna i grundskolan och 78 procent av dem har formell lärarutbildning. 3 procent har forskarutbildning, vilket är mer än i andra grupper i undersökningen.

Av gymnasielärare som främst undervisar inom naturvetenskap och teknik är 38 procent kvinnor. 74 procent har formell lärarutbildning medan 32 procent har annan akademisk utbildning och 8 procent forskarutbildning. Lärare som undervisar i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen är till 57 procent kvinnor, 86 procent har formell lärarutbildning, 28 procent annan akademisk utbildning och 2 procent har forskarutbildning. Av lärare i ekonomiska ämnen, där 34 procent är kvinnor, har 79 procent formell lärarutbildning, 43 procent annan akademisk utbildning och 5 procent forskarutbildning. Yrkeslärare är till 22 procent kvinnor, 75 procent har formell lärarutbildning och 21 procent annan akademisk utbildning (ingen har forskarutbildning).

Av gymnasielärarna i undersökningen har 56 procent arbetat på ett företag och 27 procent varit egna företagare.

Grundskollärare

Bland lärarna inom grundskolan (förskoleklass till årskurs 9) är 74 procent kvinnor och 41 procent är under 40 år. 78 procent har en formell lärarutbildning och 1 procent uppger att de har forskarutbildning. 80 procent har formell lärarutbildning och 22 procent har annan akademisk grundutbildning.

I vår undersökning har nio av tio grundskollärare i NO-ämnen formell lärarutbildning, medan 20 procent har annan akademisk utbildning och 3 procent är forskarutbildade. 70 procent av dem är kvinnor. Grundskollärare med SO-inriktning är till 83 procent kvinnor. 89 procent av dem har formell lärarutbildning, 21 procent annan akademisk utbildning och 2 procent forskarutbildning.

Av samtliga grundskollärare i undersökningen har 48 procent tidigare arbetat på ett företag och 16 procent varit egna företagare.

Skolledare

58 procent av skolledarna i undersökningen är kvinnor och 75 procent är 50 år eller äldre. 77 procent har en formell lärarutbildning och 32 procent har en annan akademisk grundutbildning. 76 procent av skolledarna har arbetat mer än 20 år inom skolan.

Av skolledarna har 34 procent tidigare arbetat på något företag och 14 procent har varit egna företagare.

Lärarstudenter

70 procent av studenterna i undersökningen är kvinnor. 90 procent av studenterna är under 39 år. 56 procent av dem har tidigare arbetat på något företag och 6 procent har varit egna företagare. 17 procent har ingen sådan erfarenhet.

VA-Rapporter

- 2002:1 Vad tycker folk i andra länder?
- 2002:2 Allmänhetens syn på vetenskap
- 2002:3 Forskares syn på samtal med allmänheten
- 2002:4 Ungas syn på vetenskap

- 2003:1 Vetenskapen i Samhället
 - resultat från SOM-undersökningen 2002
- 2003:2 VA-studier under luppen:
Synen på vetenskap 2002
 - en analys
- 2003:3 Allmänhetens syn på Vetenskap 2003
- 2003:4 Forskares syn på Vetenskap och Allmänhet
 - intervjuundersökning 2003
- 2003:5 Forskares syn på samtal med Allmänheten
 - en fokusgruppsstudie
 - Delrapport

- 2004:1 Vetenskapen i Samhället
 - resultat från SOM-undersökningen 2003
- 2004:2 Lärares inställning till vetenskap och forskningsbaserad kunskap
 - en översikt av några svenska forskningsrapporter
 - några goda exempel på mötesplatser
- 2004:3 Allmänhetens syn på Vetenskap 2004
- 2004:4 Lärares syn på Vetenskap
 - intervjuundersökning 2004
- 2004:5 Forskares syn på samtal med Allmänheten
 - en fokusgruppsstudie
 - Slutrapport
- 2004:6 Vad tycker folk i andra länder 2004?
 - analys 2004 av några utländska opinionsundersökningar

- 2005:1 Vetenskapen i Samhället
 - resultat från SOM-undersökningen 2004
- 2005:2 Lärare om företagsamhet

Föreningen Vetenskap & Allmänhet, VA, vill främja dialog, öppenhet och förståelse mellan allmänhet och forskare. VA vill inspirera till samtal om forskning och skapa nya mötesplatser på oväntade arenor kring engagerande frågor. Alla skall kunna möta forskare för att utbyta idéer och bättre förstå forskningens resultat, arbetet för att nå dit och vetenskapens roll i samhället.

Föreningens mål är att

- öka kontakterna och utbytet av idéer mellan allmänhet och forskare
- öka allmänhetens kunskap om forskningens metoder och resultat
- utveckla forskarnas lyhördhet och förståelse för allmänhetens frågor om och oro för forskning
- bygga regionala, nationella och internationella nätverk för erfarenhetsutbyte och möten.

Verksamheten inriktas mot tre områden:

- **Kunskapsbyggande** om gränssytan mellan allmänhet och vetenskap genom opinionsundersökningar och studier om vad allmänheten, ungdomar och särskilda grupper anser om forskning och hur forskare ser på dialog med allmänheten
- **Samtal mellan forskare** och allmänhet; att katalysera eller i egen regi prova okonventionella former, arenor och teman
- **Erfarenhetsförmedling** av metoder, former och teman för samtal och spridning av kunskaper från studierna

Vetenskap & Allmänhet, VA bildades 2002 och har under de första verksamhetsåren genomfört ett antal studier och undersökningar, prövat annorlunda samtalsformer och olika metoder för erfarenhetsförmedling, framför allt via Internet. Resultaten presenteras på föreningens webbplats: www.v-a.se.